№ 251 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1914 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 251

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.

Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ ո ն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տ ե լ ե ֆ ո ն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21. TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խընդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Պատերազմի զոհերին օգնող

ԹԻՖԼԻՍԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՏԸ

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է (պ. նահանգապետի թոյլտուութեամբ) ՆՈՒԷՐՆԵՐ դրամով, իրերով, գրքերով—հետևեալ հասցներով.

Ընկեր. Նախագահի՝ տ. Իլինսկայա (Ольгинская, № 6).

Գանձապահի՝ պ. Տէր-Ցակոբեան (Бебутовская, № 19).

Դրամական նուէրները կոմիտէտին յանձնելու համար կարելի է մացնել նաև «Մշակի», «Кавк. Слово»-ի, «Закавк. Рѣчь»-ի և «Тиф. Лист.»-ի խմբագրութիւնները:

(հ.կ.) տռ. 979. 3—1

ՊՈՐՏԼԱՆԴ-ՑԵՄԵՆՏ ԵՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅԼ ՆԻՒԹԵՐ ԱՐՏԱԴՐՈՂ

„ԹԱՈՒՋ" ԱԿՑ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

բացել է իր գործունէութիւնը. պատրաստում է ցեմենտ թէ շինութիւնների համար և թէ ածելու (заливочный, тампотажный):

Իր որակով ցեմենտը գերազանցում է ճանապարհների Հաղորդակցութեան Մինիստրութիւնից հաստատված չափից:

Պատուէրները և այլ հարցերը պէտք է ուղղել գլխաւոր գրասենեակին, որ գտնվում է՝ Թիֆլիս. Սերգիէեվսկայա փ. № 15. Հեռախօս № 99.

Գործարանը գտնվում է Գանձակի նահանգի Ղազախի գաւառում, երկաթուղու Թաուզ կայարանի մօտ:

Թիֆլիսում կարելի է գնել Պօնդօյէվի պահեստում, Նիկոլաէվսկայա և Բակինսկայա փողոցների անկիւն, տելէֆօն № 10—93.

տռ. (հ. հ. շ.) 940. 10—9

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ (ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ Ա.ՆՈՒԱՆ)

Այսօր, հինգշաբթի, նոյեմբերի 6-ին ՀԱՅԿ. ԴՐԱՄ. ԽՄԲԱԿՑ. կը ներկայացնէ

Առաջին անգամ հայ բեմի վրա

ՍԻՐՈՅ ԶՈՀԵՐ

ՊԱՐԻԶԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ

Փոխադրութիւն ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԿՕՊՊԷԻ յայտնի վէպից 4 գ. թարգմ. Մ. Ստամբօլցեանի:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ.—տ. Գրիգորեան, օր. օր. Արծրիկ, Վանեցեան, Ցողիկ, Օհան-Բէգեան, պ. պ. Ամօ-Խարազեան, Աղաբաբեան, Բէգիջանեան, Գալստեան, Գաւրօշ, Եանիկեան, Երամեան, Լազարեան, Լեռունի, Ղանալօղեան, Ղոյանջեան, Մարութեան, Միքայէլեան, Ցարութիւնեան II, Սերժ, Օհանեան և ուրիշներ:

Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին:

Տեղերի գները 50—4 կ.:

Ռեժիսսեօր՝ ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ տ. Վ. Մամուլեան և Ա. Նազարէթեան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԻ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԻ 2%-Ը ՑԱՏԿԱՑՎԱԾ Է ՊԱՀԵՍՏԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ:

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Րտիշչեվսկայա 13, տէլէֆօն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով:

Ընդունելութիւն՝ կանացի հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.:

Հիւանդանոցի բժիշկները

Ա. Ա. Ցարութիւնեան

Ն. Ն. Վեսելովզորով

Վ. Ա. Զակրժեվսկի

Ի. Գ. Կալամկարեան

Ա. Ա. Նովիցկի

Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան

Ա. Ր. Փիշէր

Ս. Պ. Շահպարոնեանց

(հ. կ.) առ 970. 100—2

ԲԺԻՇԿ

Շուշանիկ Նաքաքեան

(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան):

Ընդունում է հիւանդներին՝ (առ. ժ. $12^{1}/_{2}$—2. (եր. ժ. 4—6.

Հասցէն՝ Սօլօլակ, Րտիշչեվսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.

(հ.հ.կ.) առ. 784. 100—31

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

մերադանալով վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացումը առանց ցաւի:

Ընդունելութիւնը ամենայն օր.

Առաւ. 9—2 ժ.

Երեկ. 4—7 ժ.

Կիրակի օրերը 10—12.

Լերմոնտօվսկայա փողոց № 1. մուտքը Նիքոլաքողոցից:

տռ. (ա. օ.) 804. 0—53

ՊԷՏՔ Է ԽՆԱՄԵԼ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Վերջին լուրերը ռուս-թիւրքական պատերազմի դաշտից՝ հաղորդում են, որ Ալաշկերտի հովտից և այն շրջանից, ուր տեղի է ունենում կռիւը, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ գաղթում են դէպի ռուսական սահմանագլուխը, փրկվելու համար կոտորածից: Հազարաւոր մարդիկ բարձելով սայլերի, եզների, էշերի վրա իրանց ունեցածը՝ փախչում են:

Անշուշտ, այդ դժբաղդները թողել են իրանց գիւղերում այն ամենը, ինչ որ չէին կարող բարձել,—հող, այգի, տուն, դաշտ: Այս ձմեռ ժամանակ նրանց դրութիւնը սոսկալի է լինելու: Նրանց հարկաւոր է օգնել, խնամել, փայփայել:

Դեռ այն ժամանակ, երբ յայտարարվեց պատերազմ Թիւրքիայի դէմ, առաջնորդարանում կայացած ժողովի մէջ մենք դրինք այդ հարցը, որ պէտք է մտածել Թիւրքիայից եկող փախստականների մասին: Դեռ մի քանի ժամանակ առաջ «Մշակի» մէջ մենք առաջարկեցինք կեանքի կոչել այն Հանգանակիչ Մասնաժողովը, որ մի քանի տարի առաջ կառավարութեան թոյլտուութեամբ կազմվեց Թիֆլիսում յաճախապէս թիւրքահայ տառապեալներին օգնելու նպատակով:

Պէտք է շտապել: Այս դեռ սկիզբն է երևանց. անշուշտ, այդ փախստականներին հետեւելու են ուրիշ հազարաւորներ, մինչև որ ռուսական զօրքը հաստատէ կարգ և խաղաղութիւն Թիւրքաց Հայաստանում, երբ գաղթականները կարող կը լինեն վերադառնալ:

Պէտք է շտապել կազմակերպել փախստականներին օգնելու գործը: Վեհ. Կաթողիկոսը պէտք է շտապէ յարուցանել մեջնորդութիւն կառավարութեան առաջ՝ թոյլատրելու Հանգանակիչ Մասնաժողովին շարունակելու իր գործունէութիւնը և խնամելու Թիւրքահայ տառապեալներին:

Իսկ մինչ այդ՝ Կ. Հ. Բարեգ. Ընկերութիւնը, որ ունի ճիւղեր սահմանակից վայրերում—Կարսում, Կաղզուանում, Երևանում—պէտք շտապէ օգնել փախստականներին:

Ահա հայ հասարակութեան առաջ բացվում է գործունէութեան մի նոր և լայն ասպարէզ: Վերյիշենք այն օրերը, երբ աւելի դժնդակ պայմաններում Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան այն ժամանակվայ ղեկավարները Թիւրքահայ գաղթականներին օգնելու գործը լայն կերպով կազմակերպեցին և իրագործեցին:

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

4 նոյեմբերի

ՈՒՐՄԻԱ.—Խանասորի լեռնանցքի և Կոնիշէ խանի միջև քիւրդերը երէկ յարձակվեցին մեր սայլերի ու հեռագրական պաշտօնեաների վրա: Յարձակումը հետ մղվեց: Քիւրդերից եղան սպանվածներ, մեզանից վիրաւորվեցին երեք հոգի:

(Երեկոյեան հաղորդագրութիւն)

5 նոյեմբերի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական: Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Նոյեմբերի 4-ին նկատելի էր թիւրքական զօրքերի ուժեղացումն Բաթումի շրջանի սահմանագլխին, ուր և տեղի ունեցան մի քանի ընդհարումներ:

Օլթի-չայի հովտում մեր զօրասիւնը յարձակում գործեց և ջարդեց թիւրքերին:

Էրզրումի ուղղութեամբ տեղի ունեցաւ հրացանաձգութիւն, որի ժամանակ մեր պահակային խումբը ճնշում գործ դրեց հակառակորդի վրա:

Նոյեմբերի 2-ին մեր զօրքերը կռւով վերցրին Դուտախը, որը ներկայանում է ճանապարհների կարեւոր հանգոյց Եփրատի հովտում:

Միւս զօրամասերում փոփոխութիւն չը կայ:

—

Սարիղամիշից հեռագրում են.

Երեք օրվայ ընթացքում յամառ կռիւ տեղի ունեցաւ, որին երկու կողմից էլ բաւականաչափ ոյժեր էին մասնակցում: Թիւրքերը հսկայական կորուստներ ունեցան: Մեր առաջապահ դիրքերը առաջ շարժվեցին մօտ 18 վերստ: Բերում են բազմաթիւ գերիներ. դրանց մէջ կայ գերմանական մի օֆիցեր:

Հայաբնակ շրջաններից, ուր տեղի են ունեցել կռիւները, հայերը անցնում են ռուսական հողը, իսկ թիւրքերը փախչում են դէպի Էրզրում:

Փախստականների կարաւանները ծանր տպաւորութիւն են թողնում: Հազարաւոր մարդիկ գնում են սայլերով, էշերով, եզներով:

Փախստականներին անհրաժեշտ է օգնութիւն մինչև այն ժամանակ, երբ ռուսական յաղթական զօրքը կարգ և հանգստութիւն մտցնի Թիւրքական Հայաստանում:

Ցանկալի էր, որ պատերազմի բեմը գնացող հայ ուսանողութեան մի մասը իրան նուիրէր փախստականներին օգնելու գործին: („Т.Л.")

ԱՆԳԼՕ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

4 նոյեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Մամուլի բիւրօն յայտնում է, որ Թիւրքիայի դէմ սկսված պատերազմի սկզբից հնդիկ զօրամասերից մէկը գեներալ Դէլամէնի հրամանատարութեամբ գտնվում է Պարսից Ծոցի հիւսիս-արևմտեան մասում՝ Շատ-էլ-Արաբի աջ ափում: Այդ զօրամասին ուղեկցող ռազմանաւերը ստիպեցին լռել Ֆաօ բերդին, որից յետոյ հոկտ. 26-ին զօրքերը գրաւեցին այդ քաղաքը: Կռիւները տեղի էին ունենում հոկտ. 30-ին և նոյեմբերի 2-ին: Երկու դէպքում էլ թիւրքերը ջարդվեցին յամառ դիմադրութիւնից յետոյ:

Հոկտ. 30-ին, առ. ժամը $5^{1}/_{2}$-ին թիւրքերը խիզախ յարձակումներ գործեցին մեր առաջապահ դիրքերի վրա, բայց Մագարատի 17-րդ գունդը կանգնեցրեց նրանց արշաւը. մեզանից կորուստ քիչ եղաւ. թշնամին կորցրեց 80 մարդ:

Դրանից յետոյ Հնդկաստանից եկաւ 14-րդ գունդը Բեքէրտի հրամանատարութեամբ, որ գեներալ Դէլամէնին ուղարկեց երեք գումարտակով 4 մղոն հեռու, որը և եղաւ յամառ կռւից յետոյ երկու ռազմանաւի աջակցութեամբ: Թշնամու ամուր բանակը վերցրինք: Թշնամու կորուստները խոշոր են: Գերիների թւումն են թիւրքաց մի մայոր, ձեռք ձգեցինք նաև երկու գնդակացիր: Մեզանից սպանվեցին 8 և վիրաւորվեցին 53 հոգի:

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

4 նոյեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Սօֆիայից հաղորդում են, որ Սան-Ստեֆանոյի մօտ ռուսական արձանը թիւրք ամբոխը քարուքանդ է արել: Պէրայում հրապարակային երթի ժամանակ ռուսահպատակ մի հայի պատկանեալ արճաբանը ամբոխը ջարդել է:

Դէլիից հեռագրում են, որ Հօդէյդայի մեծ-բրիտանական փոխ-հիւպատոսը ձերբակալվել է թիւրքերի ձեռքով, իսկ ֆրանսիական հիւպատոսին թոյլատրված չէ մեկնել: Այդ քաղաքում բնակվող բրիտանահպատակ հնդիկները ենթարկվում են ճնշումների: Թիւրքական Արաբիայի մեծ-բրիտանական պաշտօնեան Բաղդադի ֆրանսիական հիւպատոսի հետ միասին եկել է Մօհամմէրա: Սակայն Ռուսաստանի ներկայացուցիչը բռնվել է այդ քաղաքում, ինչպէս և մեծ-բրիտանական հպատակները:

ՍԱՐԱՏՕՎ.—Մաղթանքից յետոյ կայացաւ հայերի ցոյց, որոնք կամաւորներին ճանապարհ դրին պատերազմ: Ցուցարարները ազգային օրհներգով ու Թագաւոր Կայսրի պատկերով անցան քաղաքի փողոցներով դէպի կայարան:

(Երեկոյեան Հաղորդագրութիւն)

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ, 5 նոյեմբերի.—«Нов. Вр.»-ին հեռագրում են Աթէնքից. «Դիպլոմատիական աղբիւրներից հաղորդում են, որ Աւստրիան, Գերմանիայի պահանջմամբ, ուժեղացրել է իր զօրքի քանակը սերբիական ֆրօնտի վրա, նպատակով՝ ջախջախել Սերբիային և ներս խուժել Բօլգարիա, որը այդ դէպքում ստիպված կը լինի տեղի կանգնել յօգուտ Աւստրիայի և Գերմանիայի: Այդ պլանը ի նկատի ունի ներս խուժել տալ զօրքերը Թրակիա և օգնել այդպիսով Թիւրքիային»:

«Рѣчь»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից. «Թունիսի բէյը յայտնել է իր պատրաստակամութիւնը միանալու Թիւրքիային»:

—

(Լրագիրներից)

✦ Լուրերի համաձայն, Ռուսաստանի և Բօլգարիայի միջև համաձայնութիւն կայացել է. բացի Եւրոպական Թիւրքիայից՝ Բօլգարիան ստանում է Սերբիական Մակեդոնիայի մի մասը: Իշխ. Տրուբեցկօյը, նշանակվելով դեսպան Սերբիայում հանգուցեալ Հարտվիգի տեղ, միսիա ունի համոզելու Սերբիային, թէ անհրաժեշտ է այդպիսի վարձահատուցումն: Իշխ. Տրուբեցկօյի փոխարէն արտաքին գործերի մինիստրութեան Մերձաւոր Արևելքի կառավարչի պաշտօնում նշանակվում է Կ. Պօլսի ռուսական դեսպանատան խորհրդատու Գուլկեվիչը:

— Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Էնվէր փաշայի կեանքի դէմ նոր մահափորձ է եղել: «Հայրենիքի փրկութեան» կոմիտեցիները վճռել են՝ ինչ էլ լինի՝ սպանել Թիւրքիայի «դաւաճան» մինիստրին:

✦ «Р. Сл.»-ում կարդում ենք. «Պետրօգրադի հայոց եկեղեցին փոխադրեց Թիֆլիսի հայկական կենտրոնական կոմիտէտին 150,000 ր.: Գ. Մանթաշեանը Կովկասի Փոխարքայի տրամադրութեան տակ դրեց պատերազմի կարիքների համար 150,000 ր.: Լ. Մանթաշեանը իր միջոցներով կազմակերպում է սանիտարական գնացք»:

✦ Ինչպէս լսում ենք, Դաւիթ-խան Աւանեանցը իր կնոջ հետ պատրաստակամութիւն է յայտնել կազմակերպել իր միջոցներով առանձին սանիտարական գնացք:

✦ Սօֆիայից հեռագրում են «Р. Сл.»-ին, որ այնտեղի թիւրքահայերից եւս կամաւորներ են մեկնում ռուսաց զօրքի մէջ մտնելու համար:

✦ Ֆրանսիական աէրօպլաններից ռումբեր են նետվում Դարդանէլի վրա, որոնք մեծ աւերածութիւններ են գործում բերդերի մէջ:

✦ Թիւրքաց բոլոր նաւահանգիստները պաշարված են յայտարարված անգլօ-ֆրանսիական նաւատորմից:

✦ Սուլթանը դիմեց հրովարտակով զօրքին և ժողովրդին և յորդորում է մինչև վերջը կռւել հաւատի ու հայրենիքի թշնամու դէմ:

✦ Շէյխ-ուլ-իսլամը ֆէթվա է հրատարակել, որ յորդորում է մահմէդականներին մասնակցել սրբազան պատերազմին ընդդէմ իսլամին թշնամիների:

✦ Պարիզի հայոց եկեղեցում մաղթանք է կատարվել ռուսաց զէնքի աջողութեան համար: Մաղթանքից յետոյ կայացել է ցոյց ի պատիւ Ռուսաստանի: Հայերը ցրվել են բացագանչութիւններով «կեցցէ Ռուսաստանը և դաշնակիցները»:

✦ Էնվէր-փաշան մի լրագրի աշխատակցի հետ խօսելիս ասել է, որ Թիւրքիայի համար պաշտպանողական պատերազմը անմիտ բան կը լինէր: Թիւրքերը պէտք է խլեն Անգլիայից Եգիպտոսը: «Գերմանիայի հետ միասին մղվող պատերազմը ազատաբար պատերազմ է: Թիւրքիայի մեծութեանը ամենից առաջ արգելք է լինում Անգլիան, ուստի Գերմանիան և Թիւրքիան մտադիր են կռւել գլխաւորապէս նրա դէմ»:

✦ «Рѣчь»-ին Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ թիւրքերը պատրաստվում են խախտել Պարսկաստանի չէզոքութիւնը՝ սահմանը անցնելով:

✦ Մոսկվայում հայերի մէջ հանգանակութիւնը շատ աջող առաջ է ընթանում: Այնտեղ հրատարակվելու է «Голосъ Арменіи» անունով թերթ:

✦ Մոսկվայում Կոտլեարեվսկին իր հրապարակային դասախօսութեան մէջ պատերազմի առիթով այն կարծիքն է յայտնել, թէ Կ. Պօլիսը դառնալու է ազատ քաղաք, իսկ Հայաստանը պէտք է ստանայ աւտօնոմիա Ռուսաստանի հովանաւորութեան ներքոյ:

✦ Իգդիրում հայ կանանց նախաձեռնութեամբ բացվում է հիւանդանոց վիրաւորների համար:

✦ Իգդիրից հեռագրում են «К. Сл.»-ին, որ հայ կամաւոր զինւորների թիւը այնքան մեծ է, որ շատերին, նիւթական միջոցների բացակայութեան պատճառով, ստիպված մերժում են:

✦ Պարզվել է, որ համիդիէները զինված են Պիբօդի և Մարտինի սիստեմի հրացաններով, մասամբ բերդաններով: Ամեն մէկին տրված է 50-ական փամփուշտ: Երբ փամփուշտի պաշարը հատնում է, համիդիէները կամ ազատվում են փախուստով կամ անձնատուր են լինում:

✦ Կ. Պօլսից հեռագրում են. «Զինուորական խորհրդի վերջին նիստում լուրջ տարաձայնութիւններ ծագեցին պատերազմի ծրագրի առիթով: Էնվէր-փաշան, Մահմուդ-փաշան և Իզզէթ-փաշան պաշտպանեցին Սանդէրսի այն կարծիքը, թէ անհրաժեշտ է կենտրոնացնել ոյժերը Էրզրումի շուրջ, նաև Եգիպտոսի ուղղութեամբ: Իսկ եւրոպական սահմանում առաջարկվում էր թողնել միայն երկրորդական՝ պահեստիների գնդեր. մատնանշվեց, որ միայն Անդրիանուպօլիսը կարող կը լինի կանգնեցնել թշնամուն մի քանի ամիս: Շիւքրի-փաշան առարկեց և ապացուցեց, որ վերջին պատերազմում Անդրիանուպօլիսը դիմացաւ միայն շնորհիւ այն հանգամանքի, որ բօլգարները պաշարիչ թնդանօթներ հարկաւոր քանակութեամբ չունէին: Չաթալջան դիմացաւ միայն գեներալ Սավօվի սխալի շնորհիւ: Շիւքրի-փաշան պահանջեց պաշտպանել եւրոպական սահմանները մեծաքանակ զօրքերով, որպէսզի Կ. Պօլիսը և Գալիպօլին ցամաքի կողմից չը գրաւվեն: Յաղթանակեց Սանդէրսի կարծիքը»:

✦ Ինչպէս գիտենք, թիւրքական այժմեան կառավարող «Իթթիհադ» կուսակցութեան թշնամի և հակառակ է «Իթիլաֆ» կամ ապակենտրոնականների կուսակցութիւնը: Այդ կուսակցութիւնը իրան նպատակ է դրել տապալել «Իթթիհադը» կամ այժմեան կառավարութիւնը: Նրա գլխաւոր լիդէրն է Շէրիֆ-փաշան: Եւ մինչ «Իթթիհադ» կուսակցութեան յարել էր հայ «Դաշնակցութիւն» կուսակցութիւնը և դեռ այս տարվայ ամառը «Դաշնակցութիւնը» իր կանդիդատներին օսմանեան պարլամենտի ան-

զաւութեան համար անց կացրեց շնորհիւ «Իթթիհադի» գործ դրած ճնշման ընտրողների վրա և աջակցութեան, «Իթիլաֆ» կուսակցութեան յարել էր միւս հայ կուսակցութիւնը՝ «Հնչակեանը»։ Այժմ, երբ «Իթթիհադը» ամենազօրեղ է և «Իթիլաֆը» սաստիկ հալածանքի է ենթարկված, բնականաբար հալածանքի է ենթարկվել և Հնչակեան կուսակցութիւնը։ Եւ ահա ինչ են հաղորդում Բուխարեստից. «Երիտասարդ թիւրքերը սաստիկ հալածում են ապակենտրոնականներին և նրանց յարած հնչակեաններին։ Շէրիֆ-փաշայի կուսակից Մամէդը, Թալաթը և Քէնանը կախվել են։ Ձերբակալված են Պինէ, Փարամազ, Կարապետեան և այլք։ Շղթայակապ բերվել են Վանից երեք հնչակեաններ, Կըրք-Քիլիսէից երկուսը»։

Պէտք է ասենք, որ «Իթթիհադը» այժմ հալածում է և դաշնակցականներին։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ՌՈՒՍԱՑ ԶՕՐՔԵՐԻ ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ

Այն արտակարգ ոգևորութիւնը, որ նկատվում է ներկայումս հայ հասարակութեան բոլոր խաւերում, մանաւորապէս այժմ Թիւրքիայի դէմ մղվող այս ազատագրական պատերազմում, դա, գոնէ Անդրկովկասի հայութեան համար, նորութիւն չէ։

Ռուսահայը միշտ էլ, երբ հարցը վերաբերել է թիւրքերի հետ կռւելուն, պատրաստ է եղել իր կեանքը զոհաբերել, միայն թէ կարողանայ ազատել Թիւրքաց Հայաստանը Թիւրքաց տիրապետութեան անտանելի լծից։

Մօտաւոր պատմական անցեալից որպէս ամենաշօշափելի օրինակ վերցնենք հենց 1877 թւականի ռուս-թիւրքական պատերազմը։

Պատերազմը յայտարարվելուց դեռ 6—7 ամիս առաջ կովկասեան բարձր իշխանութիւնը, ընդառաջ գնալով այն ոգևորութեանը, որ տիրում էր հայ ազգաբնակութեան բոլոր խաւերում, որոշում է հայերից ևս կազմակերպել անկանոն ձիաւոր զօրք, որը միլիցիայի անուան տակ ժողովվում է Անդրկովկասի զանազան հայաբնակ գաւառների կամաւորներից։ Այսպէս ահա, Թիւրքերին պատերազմ յայտարարելու և պատերազմական գործողութիւններ սկսելու հենց առաջին օրում, ապրիլի 12-ին, գեներալ-ադիւտանտ Լօրիս-Մելիքովի հրամանատարութեան տակ գտնված գործող բանակի մէջ կային հայ կամաւորներ՝ 1) Ալէքսանդրօպօլի ձիաւոր դիվիզիօն 234 հոգի 10 օֆիցէրով, 2) Ախալցխայի ձիաւոր դիվիզիօն 186 հոգի 2 օֆիցէրներով։ 3) Ախալցխայի քաղաքային միլիցիան 600 հոգի։

Այնուհետև պատերազմի ընթացքում հետզհետէ կազմակերպվում են հայ կամաւորների նորանոր խմբեր, որոնք գալիս միանում են ռուսաց բանակին։ Այսպէս ահա պատերազմի սկզբից վեց ամիս յետոյ, հոկտ. 2-ին, Ալաջայի նշանաւոր ճակատամարտում մասնակցում էին հետևեալ հայ կամաւոր ձիաւոր միլիցիօնները. 1) Ալէքսանդրօպօլի գնդից 162 ձիաւոր, 2) Ախալցխայի գնդից 120 հոգի, 3) Շօրագեալի գնդից 400 ձիաւոր։

Հայերից կային ձիաւոր կամաւորներ նաև Երևանեան Տէր-Ղուկասովի զօրախմբի մէջ, ոչ պակաս 350 հոգուց, այնպէս որ 1877—1878 թ. ռուս-թիւրքական պատերազմում ռուս բանակի մէջ մասնակցում էին 1000—1100 հոգի հայ կամաւորներ, մեծ մասամբ ձիաւոր (750—800 հոգի) և ապա նաև հետևակ։ Այս թւի մէջ, ի հարկէ, չեն մտնում այն հայերը, որոնք գտնվում էին ռուս կամաւոր զօրքերի մէջ։ Այս վերջինում միմիայն հայ օֆիցէրների թիւը հասնում էր 126-ի, որոնցից գեներալներ հինգ հոգի. դրանցից՝ գեներալ-ադիւտանտ Լօրիս-Մելիքովը ամբողջ ռուս զօրքի հրամանատարն էր, գեն.-լէյտենանտ Տէր-Ղուկասովը Երևանեան զօրաբանակի հրամանատարը, գեներալ-լէյտենանտ Լազարեվ հոկտ.-դեկտ. ամիսներում Կարսի զօրաբանակի հրամանատարը, գեներալ-մայոր Լօրիս-Մելիքով հեծելազօրքի հրամանատարը, գեներալ-մայոր Շելկօվնիկով Սօղանլուղի զօրաբանակի հեծելազօրի հրամանատարը, իսկ գեներալ-մայոր Ալխազով՝ բանակի դիվիզիայի և թնդանօթաձիգ բրիգադայի հրամանատար. բացի դրանցից, ինչպէս ասացինք, բանակի մէջ կային 110-ից աւելի հայ օֆիցէրներ, որոնցից յիշենք՝ Էնիկոլօպով, Ստեփանով, Իսրայէլեվ, Քիշմիշօվ, Տիգրանով, Շահթաթինի, Նիկողոսով, Արութինով, Արղութինսկի, Բեբութով և ուրիշները՝ գնդապետներ, մայորներ և շտաբ ու աւագ օֆիցէրների աստիճաններում։

Կամաւորները ստանում էին ձի, զէնք և ուտեստ, բացի դա՝ ամսական 5 ռուբլի, կամ տարին 60 ռուբլի։ Հայ ձիաւոր կամաւորների դերը կայանում էր՝ ա) մասնակցել կավալերիական բոլոր գործողութիւններում՝ խուզարկել տեղը, դիրքն ու ճանապարհները, կռւել թշնամու կավալերիայի հետ, այրել ու ոչնչացնել հակառակորդի պատերազմական ամեն տեսակ պաշարները, ցոյց տալ զօրքին ամենայարմար ճանապարհները, պաշտպանել և ուղեկցել բանակատեղին ու զօրապաշարը, կատարել նամակատարների, թարգմանի պաշտօններ և այլն։

Հայ կամաւորների դերը այնքան մեծ էր և գնահատելի, որ երբ 1877 թւականի նոյեմբերին Կարսը առնվեց, թիւրք, լէզգի, չէչէն և մասամբ վրաց կամաւոր ձիաւորների խմբերը արձակվեցին իրենց տները, սակայն հայկական կամաւորների խմբերն ու գնդերը մնացին բանակում պատերազմի ամբողջ ընթացքում և մասնակցեցին նրա բոլոր գործողութիւններում՝ մինչև Էրզրումի առումը և դրանից յետոյ։

Միլիցիօներներից շատ շատերը իրանց ցոյց տուած արտակարգ ծառայութեան համար արժանացան Գէօրգիի զանազան աստիճանների, ոսկէ թրերի, դրամական պարգևների և այլն։

Այս կամաւոր միլիցիօներներից էր և ի միջի այլոց նաև Սամսոն Տէր-Պօղոսեանը (Րաֆֆիի Խէնթը), ղարաչօրանցի այդ հասարակ գիւղացին, որը Բայազեդի պաշարման ժամանակ ռուս զօրքին ցոյց տուած արտակարգ ծառայութեան համար՝ արժանացաւ Գէօրգիի ոսկէ խաչի և թրի։ Սամսոնի դէպքը եզակին չէր. պատերազմի ընթացքում նրա հետ միասին իրենց ծառայութիւններով աչքի ընկան և մի շարք ուրիշ հայ կարիճներ, որոնք եթէ կրթութիւն ու ուսում ունենային, պատերազմից յետոյ կը մտնէին ռուսաց կանոնաւոր զօրքի մէջ որպէս օֆիցէրներ, մի բան՝ որ աջողվեց Լազարեվի նման արտակարգ ընդունակութիւնների տէր անձին, որը սկսելով իր պատերազմական և զինւորական ասպարէզը Շիրվանեան գնդի հասարակ զինւորի աստիճանից՝ 42 տարեկան հասակում արդէն գեներալ-լէյտենանտ էր, իսկ ռուս-թիւրքական պատերազմին Լօրիսից յետոյ ռուսաց գործող կորպուսի ընդհանուր հրամանատար և Գէօրգիի 2-րդ աստիճանի ասպետ, որ այն ժամանակ ռուսական ամբողջ զինւորութեան մէջ ունէին միայն 10 հոգի։

Պէտք է այստեղ նկատել, որ այն ժամանակվայ հայ ժողովրդի ոգևորութիւնն ևս կապված էր մի շարք յոյսերի հետ՝ Թիւրքաց Հայաստանի նկատմամբ. սակայն Անգլիան և Գերմանիան Աւստրիայի հետ ի չիք դարձրին այդ յոյսերը...

Այժմ, բարեբաղդաբար, այլևս չը կան մեր դատի կատաղի թշնամիներից Գերմանիան ու Աւստրիան, մնում է միայն Անգլիան, որը Ֆրանսիայի հետ մեզ հետ է։

Պէտք է յուսալ, որ գոնէ ներկայ պատերազմում հայերի ակնկալութիւնները՝ թէ որպէս ռուս քաղաքացիների և թէ հայերի՝ Թիւրքաց Հայաստանի վերաբերմամբ կը ստանան այն արդար լուծումը, որին գրեթէ կէս-դար շարունակ հայերը սրտատրոփ սպասել են...

Ա. Ս.

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

Ռազմաբեմի ճակատի լայնացումը

Կովկասեան զինւորական շտաբի հեռագրերից պարզվում է մի կարևոր հանգամանք, այն, որ Թիւրքիայի դէմ մղած մեր պատերազմի բեմը օր աւուր ընդարձակվում է՝ բռնելով ներկայումս նաև Ճօրոխի հովիտը՝ սկսած Սև ծովից մինչև Օլթի և նրանից ցած Օլթի-Արտօստ գիծը, ուր սա միանում է հարաւում Զիվին-Էրզրում գլխաւոր ռազմագծի հետ։

Նախորդ 1877 թւականի պատերազմի ժամանակ այս գիծը առանձին նշանակութիւն չունեցաւ, և մեր զօրքերը Արդուինից, Օլթիից այն կողմը չանցան, չը նայած որ դեռ այն ժամանակ մեծ անհանգստութիւն կար այդ շրջանում ապրող լազերի բռնաւածքի վերաբերմամբ։

Թիւրքաց էմիսարները միշտ էլ աշխատել են գաղտնի կերպով պրոպագանդա մղել ռուսաց տիրապետութեան տակ գտնված Կովկասի և Անդրկովկասի միւսուլման ազգաբնակութեան մէջ՝ առաջ քաշելով միւսուլմանութեան մեծ խալիֆայի և թիւրքաց սուլթանին սպառնացող վտանգը։ Որպէս յենակէտ այդ պրոպագանդայի համար Անդրկովկասում նրանց ծառայել են երկու շրջաններ՝ Դաղստանն ու Աջարիան Լազիստանով։ Դրանցից առաջինը միշտ էլ արձագանք է տուել թիւրքաց կրօնական-քաղաքական կոչին, իսկ Աջարիան, զուրկ լինելով քաղաքական հաստատուն հեռանկարից, ծառայել է միայն որպէս շփոթութեան տեղ՝ առանց կարողանալու լրջութիւն տալ այդ շփոթութեանը։

Այս անգամ ևս, ինչպէս երևում է լրագրական ստոյգ տեղեկութիւններից, թիւրքաց սուլթանն ու էմիսարները դեռ պատերազմից առաջ մուտք են գործել Աջարիա և ցանկացել են ապստամբութեան սերմեր ցանել աջարացիների մէջ, սակայն, ինչպէս երևում է, աջողութիւն չեն ունեցել ու, բռնվելու վտանգի տակ, շտապել են օր առաջ հեռանալ սահմաններից։ Այս անաջողութիւնը սակայն չէ արգելում, որ թիւրքաց կառավարութիւնը փորձէր, մեր զօրքերի ուժերը նօսրացնելու նպատակով, լայնացնել պատերազմի բեմի ճակատը սկսած Սև ծովի ափերից մինչև Օլթի և Արտօստ, ուր, ինչպէս ասացինք, այս օրերս ընդհարումներ են տեղի ունեցել մեր առաջապահ զօրքերի և թիւրքական զինված ուժերի միջև։ Թէ որքան է սրա քանակը մեր սահմանագծի մօտ, դրա մասին առ այժմ պակասում են ճշգրիտ տեղեկութիւններ, սակայն, ի նկատի ունենալով Տրապիզոնից դէպի այդ շրջանը եղած հաղորդակցութեան ճանապարհների գրեթէ կատարեալ բացակայութիւնը, չէ կարելի ենթադրել, որ թիւրքերը կարողանային այդ ճակատի վրա կենտրոնացնել փոքր ի շատէ մեծ ուժեր. ուստի մնում է ենթադրել, որ տեղի ունեցած ընդհարումները կրում են զուտ դեմօնստրատիվ բնաւորութիւն՝ նպատակ ունենալով ոչ այնքան յարձակվել, որքան բաժանել մեր ուժերը աւելի մեծ տարածութեան վրա։ Գալով թիւրքաց այն հրապարակներին, թէ այդ սահմանագծի վրա աջարներն ու լազերը կարող են աջակցել թիւրքաց զօրքին ու դժուարութիւններ առաջ բերել, այդ յոյսերը իրանց ետևում չունեն լուրջ հիմքեր։

Այնպէս որ, ինչքան և մեծ լինի մեր և թիւրքաց պատերազմաբեմի ճակատը, փաստը մնում է այն, որ ճակատի կենտրոնը և ամենակարևոր մասը կազմում է և կազմելու է Էրզրում-Հասան-Կալէի գիծը։

Սալ-Ման

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
3 նոյեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Արևելեան Պրուսիայում թշնամին ետ է քաշվում դէպի Գումբինեն-Անգէրբուրգ զօրաճակատը, շարունակելով մնալ Մազուրեան լճի անցքում։ Վիսլայի և Վարդայի միջև գտնվող զօրաճակատում կռիւները շարունակվում են, ընդունելով մեծ ճակատամարտի բնոյթ, գերմանական խոշոր ուժերի դէմ։ Գալիցիայում մենք յարձակում գործեցինք Դուկլի շրջանում, աւստրիական առաջապահ զօրամասերի վրա։

ԳՈՐԾՈՂ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿ.—Կիրակի օրը յամառ կռւից յետոյ առ. ժամը 8-ից մինչև երեկ. ժամը 6-ը մեր զօրքերը գրաւեցին սահմանամերձ Լաուկտարգէն գիւղաշէնը՝ Պրուսիայում։ Եակուբովի մօտ՝ Կրէստինգէնի մօտ ջարդվեց գերմանական մի զօրամաս, որ աւերել էր Պարչէվսկիի կալուածքը. գերմանացիների ձեռքն անցած գոյքը վերադարձվեց իր տիրոջը։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
4 նոյեմբերի

ՓԱՐԻԶ.—Պաշտօնական։ Նիւպօրի շրջանում՝ Դիկսմիւդէի դէմ և Իպրի շրջանում թնդանօթային կռիւը վերսկսվեց աւելի մեծ ուժով, քան առաջ էր։ Լա-Բասսէ ջրանցքում, Դիկսմիւդէից դէպի հարաւ, մեր թնդանօթային կրակը ստիպեց գերմանացիներին դադարեցնել հեղեղի դէմ սկսված աշխատանքը. թշնամին հարկադրված էր հեռանալ իր հեղեղված դիրքերից մի քանիսից։ Դիկսմիւդէի շրջանում, Լա-Բասսէի մօտ գերմանական հետևոտն գնդի երկու յարձակումը մենք վանեցինք։ Արմանտիէրի և Լա-Բասսէի միջև թնդանօթային կռիւը տեղի է ունենում առանձնապէս ուժեղ կրակով։ Էն գետի վրա գերմանական առանձին զօրախմբերը, որոնք փորձել էին մօտենալ Վայլին, մասամբ ցրւեցան արվեցին, մասամբ ոչնչացան։ Վայլի գետից վեր գտնվող մեր դիրքերում տեղի է ունենում ուժեղ թնդանօթային կռիւ, նաև՝ Ռէյմսի շրջանում, ուր ռումբերից մի քանիսը ընկան քաղաքը։ Արգօններում դրութիւնն անփոփոխ է. մեր հետևոտն գունդը այստեղ ականներով պայթեցրեց մի քանի գերմանական դիրքեր։ Մասսի աջ ափում՝ Վերդէնից դէպի հարաւ մենք առաջացել ենք մի քանի կէտում։ Սէն-Միէլի շրջանում մենք ձեռք ձգեցինք Շովօնկուրի առաջին տները և այդ քաղաքի զօրանոցները։ Շովօնկուրը այն միակ նեցուկն է, որի վրա յենվում են գերմանացիք այդ շրջանում։ Մասսի ձախ ափին և մնացած զօրաճակատում դրութիւնը նոյնն է։

ՊՐԵՏՕՐԻԱ.—Դեվէտը կորցրեց ամեն ազդեցութիւն և վիրաւորվել է. նա վիրաւորված է գլխից։ Նրա զօրամասերի մարդկանցից շատերը զէնք չունեն։ Առհասարակ նկատվում է ռազմամթերքի պակասութիւն։ Ապստամբների խմբերն ամեն օր անձնատուր են լինում։

ՓԱՐԻԶ.—Պաշտօնապէս հերքվում է գերմանական հաղորդագրութիւնը, թէ իբր ֆրանսիացիք վերջնականապէս ետ են մղված Արգօնի անտառից։ Իրականութիւնն այն է, որ Վերդէնի մօտ ֆրանսիացիք առաջացան 12 կիլոմետր այն տեղից, որ գրաւում էին նրանք Արգօնի անտառում վերջին ամսում։ Ֆրանսիական զօրքերի դիրքը համարեա չը փոխվեց վերջին երկու ամսվայ ընթացքում։ Ի նկատի ունենալով, որ հակառակորդների դիրքերը իրարից հեռու են 50 մետրով, կռիւը տեղի է ունենում ոչ միայն հրացանային կրակով, այլև երբեմն ստանում է նախկին պատերազմների եղանակը։ Առհասարակ ռազմի գործողութիւններն այստեղ յիշեցնում են Սեվաստօպօլի պաշարումը։ Շատ հաւանական է, որ մի քանի կէտում դաշնակիցները նահանջել են 150 կիլոմետր, բայց դրա դիմաց այլ կէտերում նրանք նոյնչափով առաջացել են։ Գերմանացիների կորուստներն այստեղ, ինչպէս ամենուրեք, գերազանցում են մեր կորուստներից։

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
4 նոյեմբերի

ՆԻՇ. Երեք օր առաջ Օբրէնովէցի մօտ տեղի ունեցած կռիւը վերջացաւ թշնամու պարտութեամբ, որի նահանջը կրում էր փախուստի բնոյթ։ Աւստրիացիք կորցրին 1500 սպանված և շատ գերիներ։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
4 նոյեմբերի

ՓԱՐԻԶ.—Միացեալ սօցիալիստների մի խումբ պատգամաւորներ, լսելով մինիստրներ Սէմբի և Գէդի զեկուցումը Ֆրանսիայի ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան հարցերի վերաբերմամբ, արտայայտեց նախկին վստահութիւնը։

«Տանը» հաղորդում է, որ օրէնսդրական պալատը կազմը վերջնականապէս Բորդոյից կը վերադառնայ նոյեմբերի 5-ին։

ԼՕՆԴՕՆ.—Համայնքների պալատում Ասկվիտը յայտնեց, որ պատերազմական ծախքերը կազմում են մի միլիօն ֆունտ օրական։ Պալատից խնդրված 225 միլիօնը կը բաւէ մինչև ապրիլ ոչ միայն պատերազմական ծախքերի համար, այլ և իբրև փոխառութիւններ ուրիշ երկրների տալու համար, օրինակ Բելգիային, Սերբիային, Հարաւային Աֆրիկային, Աւստրալիային, Նոր Զելանդիային և Կանադային։ Սկզբում յատկացված 100 միլիօն ֆունտը գործադրվեց պատերազմի ծախքերի, դաշնակիցների փոխառութիւնների և Անգլիայի կենսական մթերքները ապահովելու վրա։ Պալատը միաձայն ընդունեց 225 միլիօն ֆունտի յատկացումը, ինչպէս և լիազօրեց կառավարութեանը նոյեմբերին նորից զէնքի կանչել մի միլիօն զինւոր։

Ռէյտերի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Ուէլսի պրինցը մեկնեց պատերազմի դաշտը։ Լուրերի համաձայն, նա լինելու է գեներալ Ֆրէնչի շտաբի մէջ։

ԼՕՆԴՕՆ.—«Դէյլի Նիւսի» տեղեկութիւնների համաձայն, կառավարութիւնը մտադիր է աւելացնել պատերազմական փոխառութիւնը մինչև 500 միլիօն ֆունտի, որ բաց կը թողնվի երկու հաւասար նաւագով։

«Վէստմ. Գազ.»-ում տպված է Լօնդօնի նաւահանգիստների վարչութեան հաշիւը, որից երևում է, որ երբէք նաւահանգիստների պահեստներում այնքան ուտելու մթերքներ չեն եղել, ինչպէս այժմ է։

ՓԱՐԻԶ.—Պիշօնը գրում է «Պտի Ժուրնալում», թէ ստոյգ աղբիւրներից նրան յայտնում են, որ գերմանացիների կորուստները ամենուրեք շարունակվում են։ Գերմանացի օֆիցէրները և զինւորները սկսում են գերման զօրքերի գրաւած տեղերից սպիտակեղէն, զգեստ և զանազան իրեր ուղարկել Գերմանիա։ Ազգաբնակութիւնը ճնշված վիճակումն է։

«Մատէնը», խօսելով 100-օրեայ պատերազմի հետևանքների մասին, ասում է, որ ռուսական զօրքի յաղթական արշաւանքը սպառնում է հեղեղել Գերմանիան, մինչև որ վերջնական յաղթութիւն ձեռք կը բերվի։ Գերմանացիք, որոնք մինչև օրս չէին հասկանում պատերազմը այլ կերպ, բացի չորս հոգով հանդէս գալուց մէկի դէմ, այժմ սարսափահար են։ Գուշակելով պատերազմի մօտալուտ վախճանը, լրագիրը ասում է, որ ինքնահաւան Գերմանիան ստիպված կը լինի ծնկաչոք ներողութիւն խնդրել։

ԲԱԳՈՒ.—Բերին վիրաւորների առաջին խմբին։ Մեծ մասը թիւրքաց զօրաճակատում թեթև վիրաւորվածներից է։ Խմբին դիմաւորեցին բարձր զինւորական իշխանաւորները, քաղաքի ներկայացուցիչները և հոծ բազմութիւն։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ.—Պրեմիէր-մինիստրը յայտնեց, որ, եթէ հարկաւոր լինի, Նոր Զելանդիան կարող է ուղարկել կրկին 50,000 զինւոր պատերազմի դաշտը։

ՄԱՐՍԷԼ.—Իտալական դեսպան Տիտտոնին եկաւ և իսկոյն մեկնեց Գենուա։

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ.—Այսօր զինաթափ արվեց գերմանական «Բերլին» ռազմանաւը։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—Պահպանողականների կուսակցութիւնը վերջին ժամանակ մի շարք ժողովներ գումարեց, որոնցից մէկում Մարգիլօմանը այն հարցի առթիւ՝ թէ Ռումինիան պէտք է, արդեօք, պատերազմ սկսէ, թէ ոչ, խօսեց ներկայ կառավարութեան քաղաքականութիւնը պաշտպանելու մտքով, որովհետև Ռումինիան առ այժմ չը պէտք է պատերազմ սկսէ։ Զինւորական նախկին մինիստր Ֆիլիպէսկին յայտնեց, որ Մարգիլօմանը վաղուց է աշխատում համոզել նրան, թէ երբ Ռումինիայի շահը պահանջում է գործել Աւստրիայի հետ ձեռք ձեռքի տուած։ Միւս հռետորների ճառից յետոյ, ընդունվեց մի բանաձև, որի մէջ ասված է թէ պահպանողականները, հաւանութիւն տալով իրանց լիդէրի գործելակերպին, միևնոյն ժամանակ պահանջում են միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ստիպեն Ռումինիային հրաժարվել չէզօքութիւնից։

Պահպանողական-դեմօկրատական կուսակցութեան օրգան «Ռոմանուլ» առարկում է Մարգիլօմանի կարծիքի դէմ։ «Ռումինիայի, Աւստրիայի և Գերմանիայի միջև կապը բոլորովին խզված է,—ասում է լրագիրը։—Ռումին ժողովուրդը պէտք է ելնէ ներկայ ճգնաժամից աւելի մեծ ու ուժեղ։ Ռումինիայի բաղդը այսուհետև անխզելի կապերով շաղկապված է եռեակ համաձայնութեան պետութիւնների յաղթութեան հետ և իրա պարտականութիւնն է՝ ամեն կերպ աջակցել այդ յաղթութեանը»։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ «Բ. Բ.»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից, որ Կրակովից ազգաբնակութիւնը փախչում է. սպասվում է, որ երկաթուղին կանգ առնէ. աւստրիացիք հնարաւոր չեն գտնում պաշտպանելու Կրակովը։

◆ Լիլում տիֆը մեծ թւով զոհեր է տանում գերմանացիներից։ Արևմտեան ռազմաճակատում գտնված բոլոր ձիերը փոխադրված են ռուսական զօրաճակատը։

◆ Վերջին օրերը Արևելեան Պրուսիայից Բերլին են փախել 15,000 մարդ։

◆ «Ռ. Կ.»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից, որ անգլիական ռազմանաւերն իրօք պաշարել են Հիւսիսային ծովը։

◆ Ռուս զօրքերը գտնվում են Տօրնից 30 վերստ հեռաւորութեան վրա։

◆ Եապօնական նաւատորմը կռւի է բռնվել գերմանական ռազմանաւերի հետ։

◆ Ալէքսանդրիայում անգլիացիք բռնել են 3 աւստրիական և 26 գերմանական շոգենաւ։

◆ Կօպէնհագէնում հաստատ տեղեկութիւններ են ստացվել այն մասին, որ գերմանական ղեկավար շրջանները, ի նկատի ունենալով ահագին կորուստները, օրէ-ցօր հակվում են հաշտութիւն կնքելու մտքին։ Ամենաազդեցիկ լրագիրների զինւորական թղթակիցները պատրաստում են հասարակական կարծիքը գերմանացիների վերջին անաջողութիւնների տեղեկութիւնների համար։

◆ Սօֆիայից հաղորդում են, որ Աւստրիան, պարտվելով ռուսներից Գալիցիայում, իր ուժերը ուղղել է այժմ Սերբիայի դէմ՝ գոնէ թեթև յաղթութիւն տանելու յոյսով։

◆ Մայրաքաղաքների լրագիրների ասելով, հարց է յարուցված առանձին տուրք նշանակել նաև ժուրնալիստների վրա, այն էլ բացառապէս նրանց, որոնք ապրում են սոսկ գրական աշխատանքով, ստանալով որոշ ռոճիկ կամ պարտադիր հօնորար։ Պարբերական մամուլում աշխատողները ենթարկվելու են միևնոյն պարտականութիւններին, որոնց ենթարկվում են գործակատարները։

◆ Գերմանական երկու արագալող ռազմանաւի աջողվել է մտնել Ատլանտեան ովկիանը, որոնք փոխարինելու են «Էմդէնին»։

ՓԱՐԻԶՈՒՄ

III

Այն միջոցին, երբ Պարիզին սպառնում էր պաշարումը, Պարիզը խաղաղ գաւառական քաղաքի տեսք ունէր։ Այժմ հետզհետէ նա աշխուժութիւն է ստանում, հեռացողները վերադառնում են։ Առ այժմ քաղաքի ամբողջ կեանքը կենտրոնացած է երկու բանի շուրջը՝ պատերազմական տեղեկութիւնների ու զինւորների և վիրաւորների հոգատարութեան շուրջը։ Դրանից դուրս չը կայ ոչ զգացմունք և ոչ մտածմունք։

Պաշտօնական հեռագիրները լոյս են տեսնում ցերեկվայ ժամը 3-ին և երեկոյեան ժամը 11-ին։ Լրագիրներին թոյլատրված է օրական մի հրատարակութիւն միայն։ Բայց լրագիրները այնքան շատ են, որ ամեն մի ժամ նոր լրագիր է ծախվում։ Բղաւել անունները արգելված է։ Կամլօն (լրագրավաճառ) իր գլխարկի վրա կրում է ծալած թերթը այնպէս, որ անունը նկատվում է. դրանով են աշխատում գրաւել անցորդներին։

Սկզբում փորձեցին խոյս տալ այդ արգելքից.

— Հարցրէք այն լրագիրը, որի անունը ես չեմ կարող ասել,—կանչում էր մէկը։

— Ահա այն լրագիրը, որի անունը ես չեմ կարող յիշել,—կանչում էր մի ուրիշը։

Բայց յետոյ այդ էլ արգելեցին։

Կանայք, երեխաներ, մաքուր հագնված, նոյնպէս վաճառում են լրագիրներ։ Նրանց ամուսինները, հայրերը զօրքի շարքերումն են, իսկ ուրիշ աշխատանք չը կայ։ Աղքատութիւնը Պարիզում ամօթխած է. նա չէ երևում։ Արտիստների մի ահագին լէգիօն այժմ մնում է հացի կարօտ. նրանց համար էլ Jardin de Paris-ում հիմնված է ձրի ճաշարան-կլուբ, ուր օրական երկու անգամ հանդիպում են իրար։

Ամեն տեղ, ուր գնալու լինէք, կը տեսնէք Կարմիր Խաչը։

Neuilly արուարձանում ամերիկական գաղութը բոլորովին նորաշէն տան մէջ բաց արեց հիւանդանոց ծանր վիրաւորների համար. կլինիկական ու վիրահատական կոմֆօրտի վերջին խօսքն է նա։ Այն ամերիկացիները, որոնք յիշում են դեռ իրանց ազատութեան համար մարտնչող ֆրանսիացի Լաֆայէտին, օգտվում են առիթից հատուցանելու Ֆրանսիային, լուանալով ու կապելով նրա զինւորների վէրքերն ու իրանց ուսերի վրա տանելով նրանց վիրահատութեան դահլիճը։

Չը նայելով մեծամեծ նուիրաբերութիւններին ու հասարակական օգնութեանը, այնու ամենայնիւ Կարմիր Խաչը կարիքի մէջ է։ Ցօգուտ նրա թէյարաններ են բացված նկուղներում։ Հայրենասիրական «տինէժաների» եկամուտը նոյնպէս այնտեղ է մտնում։

Հոկտեմբերի 15-ից Պարիզում սկսւում է ամենքի համար, առանց բացառութեան, եռամսեայ բնակարանավարձի ժամանակամիջոցը, և միայն տարեկան 100—120 ֆրանկ տուող բնակարանները վճարում են ամսէամիս։

Զէնքի կանչված բանւորի կնոջը պետական գանձարանից տրւում է օրական 1 ֆրանկ 25 սանտիմ և 50-ական սանտիմ նրա ամէն մի երեխային։ Այնքանը՝ որ սովամահ չը լինեն... իսկ որտեղից վճարեն բնակարանի վարձը։ Ինչի և ում վրա յոյս դնեն։ Դրամ այնքան քիչ կայ, որ մինչև իսկ հարուստ տնատէրերը, որպէս զի կարողանան կանխիկ դրամ ձեռք բերել, 30—40% զիջումներ են անում իրանց տան կեցողներին։ Այլապէս օրէնքը, ինչպէս և 1870—1871 թւականներին էր, բնակարանի վճարը վճարելու համար 90 օր ժամանակ էր տալիս։

Մօրատօրիում էր յայտարարված, որպէս զի որքան կարելի էր աւելի փող պահէին ֆրանսիական բանկերի դրամարկղներում։ Ինչքան էլ որ ունենայիք պահ տուած գումար բանկում, օրէնքը թոյլ էր տալիս տալ ձեզ հազարին 250 ֆրանկ միայն և + դրամագլխի 5%-ը։ Ուրեմն հազարին 250+50=300 ֆրանկ։ Եւ այն էլ ստանալ թոյլատրվում էր մի անգամ միայն։

Խնայողական գանձարաններից, որոնք ընդունում են ոչ աւելի 1500 ֆրանկից, թոյլատրվում է ստանալ 15 օրը մէկ 50-ական ֆրանկ։

Գրաւատու դրամարկղները ամէն մի, թէկուզ 20,000 ֆրանկ արժեցող, իրի համար տալիս էին ոչ աւելի քան 50 ֆրանկ։

Ահա թէ ինչու քիչ դրամ կար մարդկանց ձեռքում։

Դրամի պակասութիւնից՝ կարիքաւոր առևտրականը բոլորովին լքված է։ Պատուէրներ կան ուրիշ երկրներից, բայց փող չը կայ։ Կառավարութիւնը խնդրում է բանալ գործարանները, կրպակները, որպէս զի աշխատանք տրվի բանւորներին։ Առևտրականները պատրաստ են անելու, բայց միջոց չունեն։

Իսկ պօ՞ստը։

Հասարակապետութեան նախագահի գնալուց յետոյ նամակները Բորդօ հասնում էին 7—8 օրում, իսկ այնտեղից Պարիզ, որքան էլ տարօրինակ լինի, 5—6 օրում։ Այդ ժամանակամիջոցը այժմ քիչ-քիչ պակասում է, այնու ամենայնիւ եթէ առևտրական գործի տէրը զօրքի մէջն է և անհրաժեշտ է նրա վճռական խօսքը, աւելի լաւ է չը հարցնել նրան. նամակը ճամբորդելու է անվերջ և բոլորովին էլ տեղ չի հասնելու։ Ինչու։ Հէնց նոյն պատճառով, ինչ պատճառով որ տեղ չեն հասնում մերձաւորներից տեղեկութիւններն ու տաք խրեղէնների ծրարները զօրքի մէջ եղողներին։ Զինւորական շտաբը, հասկանալի է, արդարացի է և, համաօրէն, այլ կերպ վարվել նա չի կարող։ Լրտեսութիւնը պատել է Ֆրանսիան այնպիսի խիտ ցանցով, ասում են՝ այնպիսի խաւերումն են գտել լրտեսներ ու լրտեսուհիներ, որ այլ ևս ոչ ոքի չեն հաւատում։

Ահա ձեզ երկու օրինակ, որ պատահել է ինձ հետ։

Սեզանի կռւից երկու օր յետոյ ես մի ուրիշի հետ միասին գնացի այնտեղ, իբրև թղթակից։ Մեզ կալանաւորեցին որպէս լրտեսներ, նրա համար միայն, որ մենք Պարիզ էինք վերադառնում և կանգ առած գնացքի մէջ եղող վիրաւորներին հարց ու փորձ արինք, թէ չէ՞ք ուզում արդեօք որևէ մէկը մեր միջոցով տեղեկութիւններ ուղարկել Պարիզում ապրող իրանց մերձաւորներին։ Մի ակնթարթում հաւաքվեց իմ ձեռքում մի փաթեթ 100—150 նամակներ և այն էլ ինչպիսին. թղթի կտորներ, ծալված, ճմրթված, առանց ծրարի, դեղնած, կեղտոտ, մի քանիսը իրար հետ միասին կապված՝ կարելու կեղտոտ թելով։ Քայլելով գնացքի առջից, մենք ասում էինք նրանց. «Էգուց մենք անձամբ տեղ կը հասցնենք նրանց։ Կը մտնենք ու կասենք, որ տեսանք ձեզ ողջ»։

Դրա համար կայարանում մեզ կալանաւորեցին։ Ժանդարմը հարցաքննեց... իմ ուղեկցի Livret militaire-ը և իմ դոկումենտները—ժուռնալիստի հին տոմսը նկարով, ոստիկանական թոյլատրութիւնը, պարիզեան մի լրագրի խմբագրութեան քարտուղարի ստորագրութիւնը—ներգործեցին, ու մեզ արձակեցին, բայց նամակները վերցրին։

Մենք հասկացանք, որ խօսքերը կարող են այլ նշանակութիւն ունենալ, և որ, գուցէ, հազարաւոր նամակների մէջ կը գտնվին մէկ-երկուսը, որոնց պատճառով աւելի լաւ կը լինէր ոչնչացնել բոլորը...

Միւսը այն օրերին էր, երբ թշնամին մօտեցել էր արդէն Պարիզից ոչ շատ հեռու գտնվող Կոմպիէնին, և ոչ ոք դեռ ևս չը գիտէր, որ գեներալ Ժոֆֆրի պատանկն է խաբս տալով երկրի խորքը բերել գերմանացիներին։ Այն ժամանակ ամենքը միայն մի բան գիտէին. «Մերոնք» նահանջում են ու նահանջում. որ այլ ևս փրկութիւն չը կայ։ Իմանալով իմ ռուս ծագումս, գլուխները կորցրած մարդիկ՝ Եւրոպայի քարտէզը երբէք չը տեսած՝ նայում էին իմ երեսին կշտամբանքով ու վշտալից։

«Ի՞նչ են անում ռուսները։ Ախր ինչու չեն գալիս օգնելու մեզ։ Ձեր երկիրը այնքան ուժեղ է։ Դուք խոստանում էիք մեր դեսպանին» և այլն։

Ահա այդ ժամին, երբ, կարծես, մայր հողն անգամ հառաչում էր՝ «Օգնեցէք մեզ, եղբայրներ, օգնեցէք», այդ տրամադրութեան ներքոյ շատերը, ի թիւս որոց և ես, նետվեցինք բարոյական գոհացումն որոնելու «Կարմիր Խաչի» աշխատանքների մէջ։

«Կարմիր Խաչի» կենտրոնական բիւրօյի նախագահուհին, տ. Կարնօ, զբաղված էր, երբ ես այնտեղ մտայ։ Քարտուղարուհին ինձ ուղարկեց լրագրօր պ. Մաքսուտեանի մօտ (Սարա Բեռնարի թատրոնի պարտէզը)։

Վերջինիս ես խնդրեցի ուղարկել ինձ պատերազմական դիրքերը։

— Անկարելի է,—պատասխանեց Մաքսուտեանը։

Իմ թախանձանքների վերջին պատասխանը եղաւ.

— Շնորհակալութիւն ձեզ, բայց անկարելի է։ Զինւորական իշխանութիւնը արգելել է։ Երկիւղ են կրում լրտեսներից, իսկ, որ ամենագլխաւորն է, լրտեսուհիներից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՆՔ, ԱՆԵՆՔ, ԻՆՉ ԿԱՐՈՂ ԵՆՔ

Հնչեց խորհրդաւոր ժամը։

Հայ երկիրը մի անգամ ևս պէտք է ողողվի իւր հարազատ որդիների արիւնով։

Նա դարձել պէտք է իբր թատերաբեմ ծառայի երկու թշնամի ազգերի ոյժերի բաղխման։

Հնում իրանց ոյժերը այնտեղ չափում էր պարսիկը երբեմն յոյնի, երբեմն հռոմայեցոց և երբեմն Բիւզանդիոնի հետ։

Այժմ ասպարիզի վրա է հզօրագոյն ռուսը և նրա ախոյեան թուլացած թիւրքը։

Այժմ խաղաթղթի վրա է դրված և մեր ազգի լինել չը լինելու հարցը։

Հայ ազգը այդպիսի րոպէ չի տեսել։ Սա մի շատ հազուագիւտ դէպք է։ Գուցէ վերակենդանութեան և նոր կեանքի կոչն է, որ հնչում է ճակատագիրը հայ ազգի համար։

Ուրեմն սթափվենք, հայեր։ Սթափվենք և միմեանց ձեռք պարզենք։

Կեցցէ միաբանութիւն, կեցցէ հաշտութիւն։

Ահա մի վեհագոյն դէպք։ Թող մեր ազգի ծայրայեղ թշուառութիւնը և փայլուն յուսոյ ճառագայթը միացնեն մեզ ամենիս։ Թող ամենքս միահամուռ մտնենք Հայաստանի վերակենդանութեան դրօշակի ներքոյ։

Հեռու մեզնից փոխադարձ ատելութիւնը. մի կողմ թողնենք բոլոր մեր ներքին հին հաշիւները։ Թող կորչի՛, չքանայ ոխակալութիւնը և յիշաչարութիւնը։ Թող այլևս չը լինեն կուսակցութիւններ։

Մեր դաւանանքը և մեր առաջնորդը թող հանդիսանայ մի սրբազնագոյն գաղափար. գաղափար՝ սրբութեան և մեռելութեան փշերի տակից շունչ տալ և ոտքի կանգնեցնել մայր Հայաստանին։

Թող նա ստանայ ազատութիւն, անկախութիւն, ինքնուրոյն կեանքով ապրելու իրաւունք՝ երկգլխեան ռուսական հզօր արծուի հովանաւորութեան տակ։

Չը մտածենք այն մասին, թէ բաղդը ի՛նչ կը բերի մեզ վաղը։

Ով մտածում է հետևանքի մասին, նա հերոս չի կարող լինել։

Ցանուն այդ գաղափարի՝ զգենանք մի ոգի, մի միտք։

Տանք, անենք ով ինչ կարող է։ Տանք և անենք մեր ոյժից աւելին։

Եւ դու, ով ունևոր, որ երբեմն տալիս էիր տրտնջալով և քեզ դիմողի գլխին մտքիդ մէջ հազար անէծք թափելով, որովհետև նա քեզ հարկադրում էր բռնի ոյժի միջոցով, հարկադրում էր դաշոյնի, մահակի և ատրճանակի հարուածներով։

Այժմ քո առաջ այլ ևս բռնութիւն չը կայ. այժմ քո առաջ կանգնած է քո խղճի և սրբազան պարտականութեանդ գաղափարը։ Նա պիտի խօսի քո սրտի, քո հոգու խորքի հետ։ Եւ դու զմայլանքով և ջերմեռանդութեամբ պիտի ականջ դնես նրան, որովհետև նրա ձայնի մէջ պիտի զգաս քո հարազատ բազմաչարչար մօր հառաչանքները և նրա համար մարտիրոսացած և նահատակված ազնիւ հերոսների արեան կոչը։

Դու նրանց «չէ» ասել չես կարող, ո՛չ, չես կարող, որովհետև նրա արիւնն է, որ հոսում է քո երակներում։

Եւ վայ է քեզ, եթէ այդ վեհ րոպէին ոսկեդ քսակը խորը թաղելու մասին մտածես։ Չը լինի այդպիսի օրինակ լինես ուրիշին կամ ինքդ օրինակ վերցնես ուրիշից։ Սթափվի՛ր. չը լինի թէ վաղը արդարութեան յաղթանակի ուրախական ղօղանջը ականջիդ հասնելիս, երբ բիւրաւոր մարդիկ փայլուն զգեստները հագած ցնծութեան աղաղակներով օդը թնդացնելով կը դիմեն այնտեղ, ուր հայոց Նոր-Զատիկը պիտի տօնեն, դու խղճիդ առաջ սևերես, Յուդայի նման զգալով քո ոչնչութիւնը, մի կտոր սառնած թղթի մասին մտածես։

Եւ դու, ո՛վ երիտասարդ, որ երէկ քո անտարբերութիւնը և ձեռնպահութիւնը կարող էիր արդարացնել նրանով, որ համամիտ չէիր այս և այն կուսակցութեան գործելակերպին, որովհետև նա չէր ներդաշնակում առողջ բանականութեան, որովհետև անմտութիւն էր մի բուռն անձնուրաց մարդկանցով կռւի մղել նախ մի փառատիկ ազգի, նրա վայրենի հպատակների, ապա և նրա կանոնաւոր զօրքերի դէմ, որովհետև այդ ամենը չէր պայմանաւորված ոչ մի քաղաքական աջող րոպէի հետ, որովհետև ոչ մի մեծ պետութիւն նրանց պաշտպան լինելու խոստում չէր արած։ Երէկ դու իրաւունք ունէիր։

Իսկ այժմ այլ ևս քեզ համար նահանջելու տեղ չը կայ։ Այժմ խօսողը քաղաքական ամենաաջող պայմանն է։ Այժմ դու պէտք է մարտնչես ռուսական անյաղթելի զօրքի հետ կողք-կողքի տուած։ Այժմ ոչ ետ նայելու և ոչ մտածելու էլ տեղ չը կայ։ Սթափվի՛ր, յիշի՛ր պատմութեան օրէնքը։

— Քո անտարբերութիւնը կը վերագրվի քեզ իբր սոսկահոգութիւն և քո ճակատին կը դրոշմվի վախկոտի կոչումը։ Այդպիսին իրաւունք չունի ապրելու, մարդ կոչվելու.

Ուրեմն օ՛ն, ազգի բոլոր դասակարգեր, տանք, անենք, ինչ կարող ենք։ Հաւատանք, որ մեր զոհաբերութիւնը զուր չի կորչի։ Հաւատանք, որ վաղը մեր ազգին սարկացնողը և նրա դարաւոր արիւնարբու թշնամին մէջքը գետնին տապալված, փոշու հետ կը լինի հաւասարված։ Հաւատանք, որ այլ ևս երբ մարսեան փոթերը դադարած կը լինեն, նրանց կը փոխարինէ ասպարիզում արդարադատութեան կշիռը հաստատված։ Այնտեղ կը դիմեն բոլոր ազգերը իրանց արածի համար վարձ ստանալու. այնտեղ մենք ևս իրաւունք կունենանք նրա կշիռի նժարի վրա դնելու և մեր գործը։

Գուցէ... եղբայրնե՛ր... նրա ծանրութեան արդար վարձը կը լինի՝

Տալ հային ազատ, ինքնուրոյն կեանքով ապրելու իրաւունք. տալ, վասնզի այդ ազգը արժանի է այդ վարձին։

Նոր-Նախիջևան — Ալ. Աբէլեան

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Իրականանում է այն, ինչի մասին մենք երազում էինք վաղուց. մարմնանում է այն գաղափարը, որ ոգևորել է ամենքիս մեր երիտասարդական հասակից. նոր ոյժ է ստանում այն հայրենասիրական կրակը, որ վառեցին մեր մէջ Րաֆֆին ու Պատկանեանը։

Տասնեակ տարիների ընթացքում թիւրքահայերի վիճակը եղել է մեր բոլորիս մտածողութեան առարկան. մեր հայրենասիրական զգացմունքը ծնվել, զարգացել է Թիւրքաց Հայաստանի ազատագրութեան տենչով, այդ գաղափարի շուրջն է պտոյտ գործել մեր լաւագոյն ցանկութիւնների, մեր իղձերի, մեր երազների աշխարհը։

Դաստիարակված Րաֆֆիի, Պատկանեանի երգերով, 80-ական թւականների հովերով, ականատես թիւրքահայերի սոսկալի հալածանքներին, մենք սիրել, փայփայել ենք պարտականութիւններից ամենամեծը, ամենավսեմը, մենք սիրել, պաշտել ենք հայրենիքի ազատագրութեան գաղափարը։

Եւ մինչ հայը իր բազմաթիւ պակասութիւններով հանդերձ, կեանքի կռւում յարմարվելով շրջապատին, դժբաղդաբար մեղանչել է բարոյական սկզբունքներից շատերի դէմ, բայց հաւատարիմ է մնացել իր ազգային գոյութեան հիմունքներին, իր պարտականութիւններին դէպի հայրենիքը, դէպի մայր ժողովուրդը։

Եւ ամեն անգամ, երբ հայրենիքի գաղափարը վտանգի է ենթարկվել, երբ հայութիւնը որպէս ամբողջութիւն փորձանքների է հանդիպել, հայը ոտքի է կանգնել, իր այդ սրբութիւն սրբոցը պաշտպանելու։ Այն հայը, որ համբերութեամբ տանում է ճնշումն ու հալածանքը, որ յարմարվում է շրջապատին, հայրենիքը վտանգված ժամանակը՝ ըմբոստ քաջութեան, անձնուիրութեան օրինակներ է տալիս. նա հսկայական ջանք է անում իր ազգային պատիւը պաշտպանելու, հայրենիքի գաղափարը կենդանի պահելու։

Երևան են գալիս մի շարք քաղաքական գործիչներ, որ թարգման են հանդիսանում ժողովրդական իղձերի՝ Խրիմեան Հայրիկ, Վարժապետեան, Մ. Չերազ, Գր. Արծրունի, Արփիար Արփիարեան. երևան են գալիս մի շարք ժողովրդական հերոսներ՝ Անդրանիկը, Դումանը, Սեպուհը, Մուրադը, բողոքող ժողովրդի հայրենասիրութեան ներկայացուցիչներ։

Այդպէս է եղել հայկական դատի պատմութեան ամբողջ ընթացքում։

Բայց երբէք անցեալում թիւրքահայերի քաղաքական գոյութեան հարցը այնպիսի սուր կերպարանք չէր ընդունել, ինչպէս ներկայ աշխարհակալ րոպէին։

Հասել է վճռական ժամը։ Խնդիրը դրված է իր ամբողջ մեծութեամբ. մեր հայրենիքի լինել չը լինելու, կեանքի և մահվան հարցն է որոշվում։

Եւ այս մեծ, ճակատագրական րոպէին, երբ տառապող հայրենիքը անօգնական, հսկայական զոհաբերութեան է կարօտ, երբ պահանջվում է երկրի ոյժերի ծայրայեղ լարումն, մենք կը մոռանանք մեր բոլոր անձնական ցաւերը, ընտանեկան կարիքները և մեր ամբողջ գոյութեամբ կը ծառայենք մի նպատակի՝ մեր հայրենիքի ազատագրութեան գործին։

Թող մեր բոլորի միահամուռ ջանքերով ստեղծվի այն դիմադրական ոյժը, այն բարոյական մեծութիւնը, որ անհնարինը հնարաւոր է դարձնում, թող մեր արիւնով ողողվի այն ճանապարհը, որ տանում է դէպի ազատ Հայաստան։

Սոֆիա Դանիէլ-Բէկ

ԻՆՔՆԱԿՈՉ ԱՍՊԵՏԸ

Նախանցեալ օրը «Кавказъ»-ի փոխ-խմբագրի Լեբեդևի մօտ է մտնում մի ռուս զինւոր ս. Գէորգիի խաչը կրծքին և ներկայանում նրան.

— Ես Կուզմա Կրուչկօվն եմ,—ասում է,—պատիւ ունեմ ներկայանալու։

— Նստեցէք խնդրեմ,—հրաւիրում է խմբագիրը աթոռը ցոյց տալով։—Ի՞նչ կը կամենայիք։

— Ես, գիտէք,—ասում է զինւորը,—առաջինը կամեցայ այցելել ձեզ...

— Շատ ուրախ եմ,—ասում է խմբագիրը։—Ես լսել եմ ձեր մասին։

— Այո, ես կռւել եմ գերմանական սահմանում. իմ պատկերը թերթերը տպեցին...

— Կռիւը այդտեղ մե՞ծ էր,—հարցնում է խմբագիրը։

— Այո,—ասում է զինւորը,—շատ մեծ, այդ կռւի համար ես ստացայ այս շքանշանը։

Եւ ցոյց է տալիս կրծքի ս. Գէորգիի խաչը։

— Կարո՞ղ էք մանրամասնութիւններ պատմել ինձ այդ կռւի մասին,—հարցնում է խմբագիրը հետաքրքրութեամբ։

— Ինչու չէ,—ասում է զինւորը,—ուրախութեամբ, բայց առ այժմ ներեցէք ինձ, ես մի տեղ պէտք է գնամ և նուէթականի...

Ու զինւորը ծամում է խօսքը։ Խմբագիրը իսկոյն գլխի է ընկնում, որ իր այցելուն փողի կարիք է զգում, և գրպանից մի 10 րուբլի հանելով տալիս է նրան ու ասում.

— Ներեցէք, մօտս աւելին չը կայ։

— Ոչինչ,—ասում է զինւորը։—Ոչինչ։

— Խնդրեմ վաղը համեցէք,—ասում է խմբագիրը։

— Շատ լաւ,—խօսք է տալիս զինւորը։

— Եւ ձեր ունեցած կռւի մասին մանրամասնութիւններ կը պատմէք,—աւելացնում է խմբագիրը։

— Մեծ ուրախութեամբ,—ասում է զինւորը և խմբագրին հրաժեշտ տալով դուրս գալիս խմբագրատնից։

Միւս օրը խմբագիրը ստանում է մի նամակ մօտաւորապէս հետևեալ բովանդակութեամբ.

«Ներեցէք, որ չեմ կարող այցելել ձեզ։ Ես այսօր ներկայանում եմ Փոխարքային»։

Այս նամակը ստանալով՝ խմբագիրը կասկածանքի մէջ է ընկնում և մի փոքր մտածելուց յետոյ այդ մասին տեղեկացնում է ոստիկանապետին։ Ոստիկանապետն էլ իր հերթին տեղեկացնում է խուզարկու բաժանմունքի պետին, թէ՝ այսպէս ու այսպէս, այս-ինչ անունով մի մարդ ներկայանալու է Փոխարքային, ստուգեցէք թէ ո՞վ է։

Խուզարկու բաժանմունքի պետը որոշված ժամանակին գնում Փոխարքայի ընդունարանը և սպասում նորեկի այցելութեան։

Փոքր սպասելուց յետոյ ներս է մտնում ս. Գէորգիի խաչով զինւորը։

— Ներեցէք, խնդրեմ,—հարցնում է ներան խուզարկու բաժանմունքի պետը,—դուք ո՞վ էք։

— Ես Կուզմա Կրիւչօվն եմ,—ասում է զինւորը,—պատիւ ունեմ ներկայանալու։

— Որտեղի՞ց էք գալի,—հարցնում է խուզարկու բաժանմունքի պետը։

— Ռուսաստանից,—ասում է զինւորը,—գերմանական սահմանից։

— Այդ շքանշանը այնտեղի՞ կռւում էք ստացել,—հարցնում է խուզարկու բաժանմունքի պետը։

— Այո՛,—պատասխանում է զինւորը։

— Ո՞վ է տուել ձեզ։

— Գեներալ Իվանովը,—ասում է զինւորը,—իր կրծքից պոկեց ու տուեց ինձ...

Այս խօսքի վրա խուզարկու բաժանմունքի պետը ուշադիր դիտում է նրա շքանշանը։

— Սա իսկական շքանշան չէ,—ասում է նա,—ս. Գէորգիի շքանշանը արծաթեայ է լինում, իսկ սա հասարակ մետաղից է։

— Ի՞նչ էք ասում,—ասում է զինւորը,—միթէ ես սուտ եմ ասում...

— Այո, դուք սուտ էք ասում,—ասում է խուզարկու բաժանմունքի պետը։—Դուք Կուզմա Կրիւչկովը չէք...

Շքանշանով զինւորը գունատվում է։

— Այո,—կը կմկում է նա,—ես թէև Կուզմա Կրիւչկովը չեմ, բայց Բադկօ Դմիտրևը ինձ ասաց, որ ես երկրորդ Կուզմա Կրիւչկով եմ...

Առանց յետագայ բացատրութիւններին սպասելու, նրան իսկոյն ձերբակալում են։

Խուզարկելու ժամանակ նրա գրպաններում գտնում են պօրուչիկի, պօդպօրուչիկի և պրապօրշչիկի ուսադիրներ և մի քանի թղթեր։

Հարցաքննութիւնից պարզվում է, որ նա Թիֆլիսի քաղաքացի է, անունը՝ Իվան Երնստովիչ Էպլմբաում, ինքն էլ 19 տարեկան։

Պարզվում է և այն, որ փոքր ժամանակ գողութիւն անելու պատճառով նա ուղարկված է լինում Աւճալայի ուղղիչ ապաստարանը, և հիմա էլ յայտնի չէ, թէ ինչ գործով է պարապում։

Ահա այսպէս է վերջանում կեղծ Կուզմա Կրիւչկովի «արշաւանքը» Թիֆլիսում։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Աստրախանի հայերի աջակցութիւնը

Աստրախան, 24 հոկտ.

Ամսիս 20-ին միաժամանակ հեռագիրներ ստացվեցին Թիֆլիսից և Մոսկվայից։ Առաջին հեռագիրը ուղղված էր Մխիթար եպիսկոպոսին և Յովհ. Սարգսեանին, իսկ երկրորդը՝ Գ. քահ. Մկրտումեանին, Յովհ. Սարգսեանին և Ս. Գանջումեանին։ Թիֆլիսի հեռագիրը հաղորդում էր, որ ռուս-թիւրքական պատերազմի գործողութիւնները սկսվելու պատճառով կազմակերպվում է հայ կամաւորների խումբ, և դրանց պէտքերը հոգալու համար Աստրախանի հայ հասարակութեան վրա ընկնում է ոչ պակաս քան 25,000 ր., ուստի խնդրվում էր շուտով լրացնել այդ գումարը կամաւոր նուէրներով և ուղարկել Թիֆլիս։ Ստորագրել են՝ Մեսրոպ եպիսկոպոս, Մ. Պապաջանեան, Ա. Խատիսեան և Ս. Յարութիւնեան։

Մոսկվայի հեռագիրը՝ նշանաւոր հասարակական գործիչ Ս. Մամիկոնեանի ստորագրութեամբ, հաղորդում էր, որ նոյն թիւրքական պատերազմը սկսվելու պատճառով Մոսկվայում կազմակերպվում է պաշտօնական կօմիտէտ և խնդրում են կազմակերպել մեզանում ևս կօմիտէներ և իրանց հետ կապ հաստատել, միասին գործելու։ Այդ համարեա առաջին անգամն էր, որ կղզիացած Աստրախանին ձեռք էին մեկնում այդպիսի երկու մեծ հայկական կենտրոններ։

Մխիթար եպիսկոպոսը իսկոյն ևեթ մասնաւոր խորհրդակցութեան հրաւիրեց տեղիս հոգևորականութեանը, ինտելիգենցիային և հարուստներին, որոնք մեծ համակրութեամբ վերաբերվելով գործին, որոշեցին երկու հեռագիրների միտքը ևս կատար ածել, հրաւիրելով առաջիկայ կիրակի մի արտակարգ հասարակական ժողով, ժողովրդի բոլոր խաւերի մէջ արծարծելու հեռագիրների բովանդակութիւնը։ Այդ, առաջիկայ ժողովի համար օրակարգ պատրաստելու աւելթով ընտրվեց մի ժամանակաւոր յանձնաժողով, որի կազմի մէջ մտան հետևեալ անձերը. Աստուածատրեան, Ադամեան, Աւագեան Ա., Իսայեան Ե., բժիշկ Լևոնեան, բժ. Կազբինցեան, Մամաջանեան Լ., Մկրտումեան Գ. քահանայ, Սօրօլեան Ե., Սարգսեան, Ստեփանեան Ե. և Ֆրանգուլեան։ Նոյնպէս որոշվեց՝ առաջիկայ կիրակի հանդիսաւոր մաղթանք կատարել, հեռագիրներ յղել Թագաւոր Կայսրին, Վեհափառ Հայրապետին, Կովկասի փոխարքային, զօրքի գլխաւոր հրամանատարին և Թիֆլիսի կօմիտէտին։

Ժողովրդի մէջ ոգևորութիւն է նկատվում։

Գ. ք. Մկր.

Հայկական հիւանդանոցը Պեատիգորսկում

Պեատիգորսկ, 28 հոկտ.

Պեատիգորսկի հայ գաղութը սեպտեմբերի 30-ին ընդհանուր ծխ. ժողովում 10 հոգուց բաղկացած մի կօմիտէտ ընտրեց, որը իր եռանդուն գործունէութեամբ հնարաւորութիւն ստեղծեց 15 մահճակալով յատուկ հիւանդանոց պահել։

Ամսիս 26-ին, կիրակի օրը, հանդիսաւոր կերպով, ներկայութեամբ քաղաքագլխի, մի քանի ձայնաւորների, կառավարութեան պաշտօնակատար անձերի հիւանդանոցի բացումը-օրհնութիւնը կատարվեց։ Հիւանդանոցը տեղաւորված է պ. Սվէշնիկեանի բնակարանում, 7 սենեակներից բաղկացած տանը։ Հանդէսը տպաւորիչ էր։

Մարգարեանց

ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐ ԶԻՆՒՈՐՆԵՐԸ ԻՒՐԻԵՎՈՒՄ

Իւրիէվ, 28 հոկտ.

Իւրիէվի (Լիֆլեանդիայի նահ.) համալսարանի կլինիկայում պառկած են հետևեալ հայ զինւորները

1) Կոստ. Բաղդ. Աբրահամեան, բագուեցի, 2) Զուրշուդ Խաչ. Յովակիմեան, գետաշէնցի (Գանձ. նահ.), 3) Կարապետ Խաչ. Աւագեան, թաղաւարդցի (Շուշու գ.), 4) Ղազար Պետ. Աւետիսեան (նոյն տեղացի), 5) Արտէմ Առստ. Աղաջանեան, բագուեցի, 6) Ադամ Ղահրամ. Ադամեան, Գուլալ գիւղացի (Ղազ. գ.), 7) Յովհաննէս Յար. Ադաբէկով, Թաղլարցի (Շուշու գ.), 8) Խաչատուր Վարդազ. Ազարեան, Փիր գիւղացի (Գանձ. ն.), 9) Սմբատ Դաւիթ. Յարութիւնեան, քնիշէնցի (Երևանի ն.), 10) Գրիգոր Ալէք. Յարութիւնեան (կամաւոր զինւոր), Թիֆլիսեցի, 21) Պառաւական Յովհ. Հայրապետեան, նուխեցի, 12) Յովսէփ Առաք. Աֆեան, Զագլիկ գիւղացի (Գանձակի նահ.), 13) Բէգլար Յար. Բաբայեան, նուխեցի, 14) Առաքել (Բեհբուդ) Համբ. Բաղասեան, նուխեցի, 15) Միք. Դանիէլ. Բաղդագիւլեան, տաշքէնդցի (Զանգեզ. գ.), 16) Իվան Կիրակ. Վարդանեան, ներքին-ագեմանցի (Նոր-Բայազէտի գ.), 17) Ռուբէն Մարտ. Վարդանեան, քնիշէնցի (Երևանի նահ.), 18) Միք. Ահար. Ղազարեան, Թուղցի (Գանձակի նահ.), 19) Սամսոն Գրիգ. Դանախկուլեան, ղոյարաշցի (Նուխու գ.), 20) Արտաշէս Յար.

Զաքարեան, Անդաւր գիւղից (Երևանի նահ.), 21) Սայի Հայր. Բասյեան, Խաչալչէնից (Շուշու գ.), 22) Աղզուռեան Մակ. Կարապետեան, քարտաշի (Գանձակի նահ.), 23) Աբրահ Սարգ. Կռնզերեան, Փիր գիւղ, 24) Սարգիս Ցար. Գիւրգեան, Զողիկ գիւղից (Գանձակի նահ.), 25) Սամսոն Ցուլ. Մանուկեան, [illegible] (Նուխու գ.), 26) Ցարութիւն Յով. Մարտիրոսեան, [illegible] (Զանգեզուրի գ.), 27) Դանիէլ Մկր. Մկրտչեան, [illegible] (Շուշու գ.), 28) Շահէն Սանդիմեան Միքսեան, [illegible] (Նոր-Բայազետի գաւ.), 29) Նիկողայ Ցարութ. Մասուկչեան, [illegible] (Գանձակի նահ.), 30) Ցակ. Իսկան. Ցովհաննիսեան, [illegible] (Շուշու գ.), 31) Համբը Բաբայեւ, [illegible] (Շուշու գ.), 32) Մուշեան Սարգ. [illegible] (Շուշու գ.), 33) Մկրտիչ Գեորգեան, [illegible], 34) Ցովսէփ Բաղդ. Սահակեան, [illegible] (Նոր-Բայազետի գ.), 35) Արտէմ (Արմէն) Գէորգ. Ասլանեան, Նուխից, 36) Ցովհաննէս Մարտ. Սարգսեան, [illegible] (Շուշու գ.), 37) Կարապետ Ցար. Սարգսեան, [illegible] (Որդուբադի շրջ.), 38) Անաստաս Գէորգ. Սարգսեան, [illegible] (Նոր-Բայազետի գ.), 39) Մովսէս Ցովսէփ. Սահակեան, [illegible] (Նուխու գ.), 40) Մարտիրոս Գէոր. Թադէոսեան, [illegible] (Զանգեզուրի գ.), 41) Կոստանդին [illegible] Թամրազեան, Նուխից, 42) Ռուբեն Արտ. Թամրազեան, [illegible] (Ղազախի գ.), 43) Խաչատուր Մարգ. [illegible] (Նուխու գ.), 44) Բագրատ Զաքեան, [illegible], 45) Ներսէս Աղաջ. Համբարեան, [illegible] (Շուշու գ.):

Թղթակից՝ Ա. Հայկեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

✦ Փոխարքայի անունից կառավարիչ Ն. Ա. Պետերսոնը [illegible] Թիֆլիսի [illegible]

✦ Երկաթուղային հիւանդանոցում [illegible] Թիֆլիսի [illegible] թիւն բանող 100 հոգուց 98-ը աւարտեցին:

✦ Ամսիս 4-ի գիշերը, ժամը 12-ին, Թիւրքաց սահմանից Թիֆլիս բերվեցին վիրաւորներ: Երէկ, ժամը 1-ին նոյնպէս բերվեցին վիրաւորներ:

✦ Երէկ կովկասեան սահմանում գործող զօրաբանակը ուղարկեց 200 [illegible]

✦ Կովկասի քաղաքների միութեան [illegible] «Սպիտակեղէնի շաբթուան» [illegible]

✦ Ուսանողներ [illegible] 16 [illegible]

✦ Նահանգական [illegible] Տէր-Մարգարեան [illegible]

✦ Խմ. Պ. Զ. [illegible] 10 [illegible]

✦ Նոյեմբերի 7-ին քաղաքային [illegible] Թիֆլիս [illegible]

✦ Երէկ [illegible]

✦ Ն. Աղայեան [illegible] «За Право» [illegible]

✦ Նահանգական [illegible] 500 ր. [illegible]

✦ Թիֆլիսի [illegible] 1000 ր. [illegible]

✦ Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը. «Պատերազմի զոհերին օգնող Թիֆլիսի Ուսանողութեան Կոմիտէն խնդրում է ընկեր ուսանող-ուսանողուհիներին մտցնել որոշված ամսավճարը (նոյեմբեր՝ 1 ր.) գանձարան: Գանձապահի հասցէն՝ Բեբուտովսկայա № 19, ուսանող Տէր-Ցակոբեան»:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոն

«Թագաւոր, օրէնք եւ ազատութիւն», պիէս 6 պատկերներով, հեղ. Լէօնիդ Անդրէեվի:

Չը պիտի դատապարտել դրամատուրգ-վիպասան Լ. Անդրէեվին, որ նա պատերազմի ազդեցութեամբ շտապել է շարադրել մի պիէս, որ յամենայն դէպս չի կարող համարվել աջող իբրև գեղարուեստական երկ: Անդրէեվը, աւելի քան իր քննադատների լէգիոնը, գիտէ, որ դրաման, լինելով գեղարուեստական ստեղծագործութեան դժուարագոյն տեսակը, բացի ստեղծագործական ձիրքից պահանջում է և երկարատև տեխնիքական աշխատանք, և այդ աշխատանքը չի կարելի կատարել մի քանի շաբաթվայ ընթացքում: Սակայն բանաստեղծի զգայուն հոգին չի կարողացել յանուն գեղարուեստի յապաղեցնել այն ապտակը, որին արժանի է ժամանակակից Չինգիզ-խան Վիլհելմ Հօհէնցոլլերն իր վայրենի հորդաների հետ միասին:

Գլխաւոր և գուցէ միակ արժանաւորութիւնը պիէսի այն է, որ հեղինակը իր ֆաբուլայի համար կենտրոն ընտրել է բելգիական նշանաւոր գրող Էմիլ Գրիլիէին և նրա ընտանիքը: Պիէսից երևում է, որ այդ Գրիլիէն ուրիշ ոչ ոք է, եթէ ոչ Մօրիս Մեթերլինգ նշանաւոր դրամատուրգը, որի ամուսինը ֆրանսիացի բաւական խոշոր դերասանուհի տիկ. Լէբլանն է: Արդ, ով կարող է աւելի խորն զգալ հայրենիքի դժբախտ վիճակը, քան մի գրող բանաստեղծ և նրա գեղարուեստագէտ ամուսինը:

Առաջին պատկեր: Տեսարանը ներկայացնում է Գրիլիէի աքանչելի պարտէզը: Ծերունի և խուլ պարտիզպանը ջրում է ծաղիկները, որոնց այնքան սիրահար է թէ ինքը և թէ իր տէրը: Գրիլիէի որդին գալիս ու յայտնում է, թէ գերմանացիք արշաւել են Բելգիա և սկսել են աւերել նրան: Խուլ ծերունին չի հաւատում: Ի՞նչպէս կարելի է այրել, աւերել այն, ինչ որ այսքան գեղեցիկ է, այս աքանչելի երկիրը, այդ սիրուն ծաղիկները:

Երկրորդ պատկեր: Գրիլիէի ընտանիքը: Գրիլիէն յուզված է, տանջվում է: Նրա փոքր որդին արդէն հագել է զինուորականի համազգեստ և պիտի գնայ պատերազմի դաշտը: Մեծն արդէն գնացել է: Հայրը նոյնպէս ուզում է գնալ: Նա չի կարող խնայել իր կեանքը, քանի որ հայրենիքը կործանվում է: Բայց նրան համոզում են, որ նրա կեանքը թանգ է, որ նա պարտաւոր է խնայել իրան հէնց հայրենիքի համար:

Այս պատկերն ամենաաջողն է և թողնում է խորը տպաւորութիւն, մանաւանդ այն տեսարանը՝ երբ գալիս է իր ծննդավայրը փնտռող խելագարված դեռահաս աղջիկը:

Երրորդ պատկեր: Բեմ են գալիս գիւղացի կանայք և դիտում են հեռուից հրդեհը ու ողբում:

Այս պատկերն ամենաձախողն ու տաղտկալին է:

Չորրորդ պատկեր: Դարձեալ Գրիլիէի բնակարանը: Հայր ու որդի վիրաւորված են ու անկողնում: Նրանց խնամում է Ժաննան, բանաստեղծի կինը: Գալիս է կոմս Կլէրմօնը մինիստր Լազարդի և իր ադիւտանտ ժեներալի հետ: Ի դէմս կոմսի հեղինակը դուրս է բերել ազնուագոյն ասպետ Ալբերտ թագաւորին, ի դէմս Լազարդի՝ նշանաւոր սոցիալիստ Վանդվերելդին: Նրանք որոշել են բաց թողնել շլիւզները և հեղեղել իրանց գեղեցիկ հայրենիքի մի մասը թշնամիներին ջրահեղձ անելու համար, և եկել են իմանալու Գրիլիէի կարծիքը, որին ինքը թագաւորը իրաւամբ համարում է հայրենիքի խիղճ: Երկար տատանումներից յետոյ Գրիլիէն տալիս է իր հաւանութիւնը:

Այս պատկերն էլ թողնում է որոշ տպաւորութիւն:

Հինգերորդ պատկերը, որ ներկայացնում է Վիլհելմի կայանը, աւելի քան թոյլ է, նոյնիսկ աւելորդ: Աջող էր միայն Վիլհելմի գրիմը:

Վեցերորդը ներկայացնում է Գրիլիէի փախուստն իր ընտանիքով: Նրա վիրաւոր որդին՝ Մօրիսն արդէն առողջացել է, իսկ միւս որդին՝ Պիէրն անյայտացել է պատերազմի վայրում:

Դրամատիկական երկ բառի իսկական մըտքով չը կայ: Կան պատկերներ թոյլ, անկատար: Բայց Անդրէեվի կնիքը փրկում է պիէսը վերջնական կորստից: Դա մի գործ է, որ յարատև կեանք ունենալ չի կարող. բայց որոշ տպաւորութիւն թողնում է, քանի որ դեռ շարունակվում է Բելգիայի աւերումը:

Դերասանները կատարեցին իրանց թեթև դերերը ձիրքով: Տիկին Իւրևան իր բնական խաղով արտասվելու չափ յուզում է հանդիսականներին: Պ. Գորբաչևսկին Մեթերլինգի դերում և Տուգանով երիտասարդ դերասանը Պիէրի դերում նոյնպէս ազդում են: Միւսները պահպանեցին անսամբլը:

Թատրոնը գրեթէ լիքն էր: Հաւանական է, որ Անդրէեվի պիէսը ունենայ մեզանում նիւթական աջողութիւն, որ, ի հարկէ, ցանկալի է, քանի որ հեղինակն իր հոնօրարը նուիրել է վիրաւորների օգտին:

Լսում ենք, որ այդ պիէսը թարգմանված է հայերէն և շուտով պիտի ներկայացվի: Ցանկալի կը լինէր, որ մեր խումբը չաղաւաղէր նրան այնպէս, ինչպէս սովոր է աղաւաղել բոլոր թարգմանական պիէսները: Ամենից աւելի անհրաժեշտ է չաղաւաղել լեզուն, քանի որ Անդրէեվի խօսքերը գերմանացիների հասցէին նրա պիէսի սակաւ արժանաւորութիւններից մէկն է:

Պոլոնիոս

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Վրաց «Թեմի» շաբաթաթերթը, որ հայ-վրացական յարաբերութիւնների մասին յարուցված հարցերը շօշափելիս միշտ աչքի է ընկնում իր անկողմնապահ և լուրջ վերաբերմունքով, իր Նոյեմբերի 3-ի համարում տպել է մի առաջնորդող յօդուած, որի հետ աւելորդ չենք համարում ծանօթացնել «Մըշակի» ընթերցողներին.

Թիւրքիայի պատերազմը նորից առաջ բերեց հայ ազգի գոյութեան հարցը, ուստի մեծ ուշադրութեան արժանի է այն, ինչ ներկայիս տեղի է ունենում հայ ազգի և հասարակութեան մէջ:

Կուսակցութիւնների, խմբակցութիւնների և առանձին անհատների ատելութիւնը, էգօիստական գործունէութիւնը դադարեց և բոլորն էր գրաված են հայրենիքի ազատութեան գաղափարով: Համերաշխութեան զգացմունքը ներկայիս մեծ տեղ է բռնել հայերի մէջ, և սա գըրաւական է, որ բազմաչարչար ժողովրդին օգնութիւն կը տրվի: Ուրախութեան արժանի է, արդարև, երբ տեսնում ես, թէ ինչպիսի ոգևորութեամբ է երէկվայ այլասերված բուրժուան այսօր աշխատում հայրենասիրական զգացմունքով ծառայութիւն մատուցանել իր հայրենի ժողովրդին՝ ինչով էլ կարող է:

Այսպիսի սրտառութեամբ ձեռք առաւ հայ գիտակից մասը իր ազգի մեծ գործը: Սրանով էլ պէտք է բացատրել, որ հալածված ժողովրդից նա իր անդուլ գործունէութեամբ ստեղծեց մի ազգ, որի ազգային ձգտումը չէ կարող համակրութիւն չը գտնել բոլոր նրանց կողմից, որոնք գիտեն, թէ ժողովրդի համար ինչ նշանակութիւն ունի ազգային ազատութիւն գտնելը:

Հեռու չէ այն ժամանակը, երբ ռուս մամուլի և հասարակութեան մեծ մասը, էլ չենք խօսում բիւրօկրատիայի մասին, բոլորովին այլ աչքով էր նայում հայերին:

Անցեալներում հայ ժուրնալիստ Իսկ. Խաչատրեանը, եթէ չեմ սխալվում, Բաթումի ռուս լրագրներից մէկում դառն կերպով յիշում էր այն փաստերը, որոնք հաստատում են, որ ոչ միայն ռուս հասարակութեան ռէակցիոներ մասը, այլ և ռուս առաջադէմ տարրը երբեմն կասկածով էր նայում հայ ժողովրդին:

Ցայտնի հրապարակախօս և հումանիստ Նիկ. Միխայլովսկին անգամ, Խաչատրեանի ասելով, հայերին նայում էր որպէս «վաճառականների» և նրանց ազատական շարժումները համարում էր բէմական գործունէութիւն: Նոյն Խաչատրեանը յիշում է այն յայտնի տեղեկութեան մասին, որ մեծ հանճար Տօլստոյն անգամ հայերի վրա նայում էր միակողմանի կերպով, այնպէս որ երբ Գր. Ջանշեանը տպում էր իր «Եղբայրական օգնութիւն» յայտնի ժողովածուն, Տօլստոյը սառը կերպով մերժումով պատասխանեց, նրան մասնակցելու մասին:

Իսկ ինչ ենք տեսնում այժմ:

Ռուսաստանում ներկայիս չը կայ ոչ մի պարբերական օրգան, որը համակրանքով չը լինի յիշելիս հայ ժողովրդի հայրենասիրական այսօրվայ համակրելի ձգտումների մասին:

Ի՞նչ է մամուլը: Միթէ մենք ինքներս ամեն օր վկայ չենք լինում, թէ ինչպիսի համակրանքով են նայում ռուս հասարակութեան լայն մասերը հայերի շարժմանը և այլն:

Երևակայեցէք այժմս, թէ որպիսի սարսափելի յանցանք և անուղղելի սխալ գործեցին երիտասարդ-թիւրքերը, որոնք դաւաճանեցին իրանց նախկին դաւանանքին—ֆեդերացիայի և առ հասարակ ապակենտրոնացման սկզբունքը—և հաշւի չառան ըստ հարկի հայերի և Թիւրքիայի միւս ազգերի բնական և կանոնաւոր պահանջները: Թիւրքաց կառավարութիւնը ընտրեց Էնվէր-փաշայի ուղղութիւնը, իսկ այնպիսի հայրենասէրներ, ինչպիսին է ֆեդերալիստ Սաբահէդդինը, հալածվեցին հայրենիքից: Թիւրքաց կառավարութիւնը շուտով կը տեսնի, թէ իր երկրին որպիսի սարսափելի վնաս հասցրեց իր այսպիսի վարմունքով:

Ատրիճանաբար հալվում է և հայ-վրացական յարաբերութիւնների սփէրաների սառոյցը ևս: Ցայտնվում են այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք չեն կարող ուրախալի և յուսալի զգացմունքներ չը յարուցանել այդ տեղեկութիւններն իմացողների մէջ:

Այսպիսի տեղեկութիւններ մեզ բերին ռուսաց լրագիրները, որոնց մէջ յայտնված է, թէ որպիսի յարգանքով և ողջոյնով հանդիպեցին միմեանց բարձրագոյն դպրոցների ուսանող վրացի և հայ երիտասարդները:

Բացի այդ՝ Մոսկվայի «Р. Сл.» լրագիրը մեզ տեղեկացրեց, թէ որպիսի ոգևորութեամբ դիմաւորեց Մոսկվայի հայութիւնը Լազարեան ճեմարանում շնորհաւորելու եկած վրացիութեանը, որի գլուխ էին կանգնած յայտնի Սումբաթաշվիլի-Իւժինը և նրա անդուլ ընկեր Թուլաշվիլին:

Այս շնորհաւորանքը բովանդակում էր իր մէջ համակրութիւն հայ ազգի ցանկութեանը, որ նա շուտով ազատվի ստրկութեան լծից և այլն:

Մենք չենք կարող երևակայել և ոչ մի գիտակից վրացի, որ չը փափագէր իր հայրենիքի բարեկարգութեանը և որի սիրտը բերկրութեամբ չը լցվէր վերևի տողերը կարդալիս:

Արդարև, ազատագրված հայ ազգը կարող կը լինի յաղթահարել բոլոր արգելառիթները և, անշուշտ, ազգային հարցը ցանկալի կերպով վճռվելուց յետոյ, երևան կը բերի այնպիսի ոյժեր, որոնք կը նուազեցնեն հայի ներքին ռէակցիոներ տարրերին (այսպիսիները ամեն ազգումն էլ կը գտնվեն) և կը նպաստեն իրանց հայրենիքում դեմօկրատիական սկզբունքների իրագործման: Իսկ այս հանգամանքը կը մօտեցնի մեզ այն երանելի ժամանակը, երբ կովկասեան ազգերի միջից կը վերանայ թշնամութիւնը և կը թագաւորէ կենսատու համերաշխութիւնը: Այո, Կովկասի ազգերը առանց մէկը միւսի չեն կարող իրանց կեանքը մշտապէս բարեկարգել: Այս պէտք է լաւ ըմբռնենք մենք, Կովկասի ազգերի որդիներս:

Կովկասի որևէ ազգի բարգաւաճման և յաղթութեան հարցը հարևան միւս ազգը պէտք է ընդունէ որպէս իր ազգի բարգաւաճման հարց: Սրա համար էլ մենք լիակատար համակրութեամբ միանում ենք Մոսկվայի և Պետրօգրադի վրացիների կոչին և ոգևորութեամբ ասում «Կեցցէ հայ ազգի ազատութիւնը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիս, 30 հոկտ.

Վասիլ Աւագեան Դաւթեանը Կ. Հ. Բ. Ընկ. միջոցով Սոփ գիւղի (Ղազախ) դպրոցին նուիրաբերում է 200 ր. և դպրոցական առարկաներ: Եւ խոստանում է ամեն տարի 200 ր. տալ: Բացի դրանից խոստանում է նոյն Սոփ գիւղի համար շինել դըպրոցական շէնք:

Խորհուրդ

—

Թիֆլիս, 3 նոյեմբերի

«Մեղու» ընկ. վարչութիւնը ստացել է հետևեալ նուէրները.

Տիկ. Մ. Միլեանի միջոցով «Տօլէ, Թայիրով և Ալիխանով» ընկ.-ից 1 պուդ ձէթ և 1 պուդ սապոն: Տիկ. Գիւզալեանի միջոցով մի անյայտից 2 ր.:

Վերոյիշեալ նուիրատուներին վարչութիւնս յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը:

Վարչութիւն

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ
ՎԱՐԺՈՒՀԻ
տալիս է ֆրանսերէնի և գերմաներէնի դասեր: Հասցէն Кирпичный пер. № 11, ներքին յարկ:
981. 3—1

Լոյս տեսաւ
ՍԱՂ-ՄԱՆ
ՌՈՒՍ-ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
և նրա
ՀԱՅԱԶԳԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ
Ա.
ԳԵՆԵՐԱԼ-ԱԴԻՒՏԱՆՏ
ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎ
(Իր լուսանկարով և պատերազմական բեմի սխեմատիկ քարտէզով):
—
Գինն է 30 կոպէկ:
Ծախվում է Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներում: Պահեստը հեղինակի մօտ: Հասցէն՝ Тифлисъ, Бебутовская 6. Ашоту Атанасьяну. Ուղարկվում է վերադիր վճարով. 20-ից աւելի՝ 20% զեղչ:
(Կ. Ե. Հ.) 6—6

Լոյս տեսաւ
Մ. ՋՄՇԿԵԱՆԻ
1915 թ.
„ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ“
ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՊԵՏ
Անդրանիկի
պատկերով:
Ցանկացողները թող շտապեն, որպէսզի հերթին՝ ժամանակին կարողանան ստանալ: Հասցէն՝ Թիֆլիս, Մակար Ջմշկեան:
(Հ.Կ.) 966. 10—3

Ծախվում են
1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ՓԱՂՏՍԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և բէցէպտներով: Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար: Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրօնիքական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, բէցեպտներով: Գինը 50 կոպ.:
2) «ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌՋԵՒՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ, թունաւորութիւններ և նրանց շուտափոյթ օգնելը: Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ: Շատ պարզ ու հասկանալի լեզուով: Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն մարդ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին: Գինը 30 կոպ.:
3) «ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ» ամենալաւ և ծիծաղաշարժ անեկդօտների ու սրախօսութիւնների ժողովածու: Ծիծաղաշարժ տկճորի պատկերը գրքի երեսին: Գինը 20 կ.
Այս երեք գրքերը միասին պահանջողներին
ՁՐԻ ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ
երեք հետևեալ գրքերը. 1) «Ականջմասի շալվարը» ծիծաղաշարժ վօդեվիլ չափահասների համար (գինն 20 կ.), 2) «Րաֆֆի» պատկերով (գ. 10 կ.), 3) «Միևնոյն դագաղում», պատմուածք հայ-թիւրքական կռիւներից, գիւղերի նկարներով, գինն է 7.:
Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախս 20 կոպ. անպայման առաջուց ղրկել մարկաներով: Հասցէս՝ Тифлисъ. Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.
(Հ. Կ.) 327. 100—47

Գիւղատնտեսական Բիւրօ
Գիւղատնտեսութեանը եւ կօօպերացիային վերաբերող խորհուրդներով իրան դիմողներին
ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ
Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ
Ընդունում է ամեն օր (բացի շաբաթ և կիրակի օրերից) առաւօտ. ժ. $8^1/_2$-ից մինչև $10^1/_2$-ը, երեկ. ժ. $5^1/_2$-ից մինչև $7^1/_2$-ը: Թիֆլիսից դուրս եղած գրաւոր դիմումներին պատասխանվում է անմիջապէս. պատասխանի համար պէտք է ուղարկել 2 հատ 7 կոպէկանոց պօստային մարկաներ:
Հասցէն՝ Թիֆլիս, Бебутовская № 6.
(Ե. Հ. Կ.) 921. 0—14

„Մշակի“ խմբագրատանը վաճառվում են
ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ.
1) Հասարակութեան նեցուկները, Հ. Իբսէնի, թարգ. Լ. Բաբայեանի . . . 50 կ.
2) Նոր կեանքի շեմքում, դրամ.-էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Բ-ի . . . 40 կ.
3) Նշանվածներ, պիէս 3 գործ., Ալ. Աբէլեանի . . . 60 կ.
4) Ուսանողներ, 3 գործ., Գ. Բաշինջաղեանի . . . 50 կ.
5) Կայէնի ճանկերում, դրամա 5 գործ. Ալ. Առաքելեանի . . . 50 կ.
6) Մազդա, դրամա, 5 գործ. Լևոն Մանուէլեանի . . . 40 կ.
Նրանք, որոնք այս գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ վճարելով, կը ստանան 25% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա: Վերադիր վճարով պահանջողներին կը լինի միմիայն 15%:
Հասցէն՝ Ред. газ. „Мшакъ“, Тифлисъ.
(4) 0—5

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԻՆԺԵՆԵՐ
Տ.Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ
Բագու, Կրասնովօդսկայա փ. տ. Աւան-Իսզբաշեանցի: Հեռախօս № № 23-49, 23-50
Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար իսկապէս ԴԻԶԵԼ շարժիչներ (մօտօրներ) յայտնի ԿՕԼՕՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից:
Հօրիզօնական անգլիական շարժիչներ, (մօտօրներ) «ԿՐՕՍԼԷՑ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. նաւթի ծախսն է մի ժամում ամեն մի ոյժին ½ ֆունտ կամ 200 գրամմ:
Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով:
Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասօսներ):
Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ):
Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «Ֆէնիկս» ընկ. գործարանից:
Ամեն տեսակ էլեքտրական մեքենաներ և պիտոյքներ յայտնի «Դինամօ» ընկ. գործարանից:
Երկրագործական մեքենաներ՝ լոկոմօբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակտօրներ և այլն՝ յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՑՍ» (Case) ընկեր. գործարանից:
Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկական «ԿԷՑՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից:
Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գործարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով:
Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.
Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur.
(Հ.Կ.) 551. 0—45

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный